

Bu verilerden görüldüğü gibi, 2012 yılından itibaren *Hürriyet*'in satışlarında açık ve belirgin bir düşüş ortaya çıkmıştır. *Zaman* gazetesinin net/bayii satışı bin-bin beş yüz arasına değişirken, 2014'ün ikinci çeyreğinde *Zaman* gazetesinin net satışı 313 gibi traji-komik bir sayıya inmiştir.

Bugün için diğer gazetelerin bayii satışları şöyle tahmin edilmektedir (*Aydınlık* ve *Sözcü* gazetelerinin satış rakamları konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır):

Hürriyet: 21.000
Zaman: 20.000
Yeni Özgür Politika: 10.000
Sabah: 8.000
Milli Gazete: 5.000
Türkiye: 2-3.000

Tüm bu rakamlar toplandığında, 2014 yılı itibariyle Almanya'da yayınlanan ve satılan Türkçe günlük gazetelerin toplam tirajı (neredeyse tümü abone sistemi içinde dağıtılan *Zaman* gazetesi de dahil), yaklaşık olarak, 75-80 bin olduğu söylenebilir. Bu sayı, *Hürriyet* gazetesinin tek başına 100 bin sattığı 1990'lara göre büyük bir gerilemeyi işaret etmektedir.

Bunun nedenlerinden çok, sonuçları en çok *Hürriyet* gazetesini etkilemiştir. *Hürriyet* gazetesinin yurtdışı yayınlarının redaksiyonu İstanbul'a taşınmış ve Frankfurt'taki bürosu kapatılmıştır. Artık doğrudan günlük gazetelerin kadrolu gazetecileri bulunmamaktadır. Gazetelerin bünyesinde çalışan "Almanya muhabirleri" gazeteciler işsiz kalırken, yerlerini "serbest gazeteciler", yani yayınlanan haber karşılığı ücret alan gazeteciler almıştır.

Türkçe günlük gazetelerin sayısını azalması, Türkiye'de yayınlanan televizyonların uydu üzerinden izlenebilir olması, internet yayınları hiç tartışmasız gazete satışlarını etkilemiştir. Yine de günlük gazete sayısındaki ve satışındaki azalış, Türkiyeli göçmen toplumunun Türkiye'ye olan ilgisinin azalmasının ve giderek Almanya'yı "yurt" bellemesinin bir sonucu olarak değerlendirilmiştir.

Bir başka değerlendirmeye göre, Türkçe günlük gazetelerin satışlarındaki azalışın ana nedeni, ikinci ve

üçüncü kuşağın Türkçesinin yetersizliğidir. Bir başka değerlendirmeye göre de, Türkçe medyanın gerilemesinin en temel nedenlerinden birisi, neredeyse tümüyle Türkiye merkezli ve Türkiye kaynaklı haberler ve yorumlarla dolu olmasıdır.

Almanya'daki Türkçe medya üzerine yapılan bilimsel ve akademik araştırmalar çok yetersiz olduğundan, gerilemenin gerçek nedenleri üzerine herhangi bir bulgu ve tartışma yapılamamaktadır. Söylenenler, her durumda sadece öznel değerlendirmeler olarak kalmaktadır. Örneğin, az okuyan bir toplum olduğuna ilişkin değerlendirmeler gibi. Ancak *Cumhuriyet Hafta* gibi, daha çok eğitim görmüş kesimlerin okuduğu bir gazetenin bile kapanmak zorunda kalmış olması, bu değerlendirmeleri bir ölçüde yadsıtmaktadır.

Öte yandan günlük gazetelerin yanında, aylık olarak yayınlanan ve ücretsiz olarak dağıtılan bölgesel ya da yöresel *reklam gazeteleri* bulunmaktadır. Kimi durumda bu reklam gazeteleri de Türkçe medya olarak kabul edilmektedir. Ancak bu yayınlar, tümüyle yerel/yöresel işyerlerinin, eğlence mekanlarının vb. reklamlarının yapıldığı, reklam aralarına serpiştirilmiş bazı "bilgilendirme" yazılarının yer aldığı yayınlardır. Bazı istisnalar dışında bu reklam gazetelerinin "medya" olarak değerlendirilmesi olanaksızdır. Bu nedenle "Almanya'daki Türkçe Medya"nın kapsamı içinde yer almamaktadırlar.

Bugün Almanya'daki sekiz günlük gazete ve bazı "euro" eklentili televizyon kanalları (ki haftada birkaç saat yurtdışı

haberlerine, röportajlarına yer veren, Türkiye reklamları yerine Avrupa reklamlarını yayınlayan kanallardır) Türkçe medyayı temsil etmektedirler. Ama tek gerçek, Türkçe medyanın ciddi ve ağır bir kriz içinde olduğudur.

Bu krizin boyutları, nedenleri ve olası çözüm yolları ayrıntılı olarak tartışılmadan, değerlendirilmeden bu krizden çıkılamayacağı da görünen bir gerçektir. Bu konuda görev, büyük ölçüde medya çalışanlarına, medya örgütlerine ve biliminsanlarına düşmektedir.

DIE GASTE

İKİ AYLIK TÜRKÇE GAZETE

TÜRKISCHE ZEITUNG

ERSCHEINUNGSWEISE: ALLE ZWEI MONATE

Unentgeltlich

ISSN 2194-2668

Yayıncı/Herausgeber: Initiative zur Förderung von Sprache und Bildung e.V. (IFSB)

DİL VE EĞİTİMİ DESTEKLEMEK İÇİN İNİSİYATİF e.V.

YAYIN SORUMLUSU (VİSDP):

ENGİN KUNTER
(Frankfurt Üniversitesi)

YAYIN KURULU/REDAKTION:

ENGİN KUNTER
(Frankfurt Üniversitesi)
GÜLDEN GÜNGÖR
(Frankfurt Üniversitesi)
OZAN DAĞHAN
(Duisburg/Essen Üniversitesi)
MICHAEL JOOS
(Darmstadt Üniversitesi)
NERİMAN ORMAN
(Marburg Üniversitesi)
SİNEM ULUTAŞ
(Marburg Üniversitesi)

Posta Adresi:
Postfach 55 03 28
60402 Frankfurt/Main

İnternet Adresi:
www.diegaste.de

e-Posta/e-Mail:
diegaste@yahoo.com

Banka Bilgileri:
IBAN: DE8930050110100546
8796
BIC: DUSSEDDXXX

Dizgi/Layout: Die Gaste
Baskı/Druck: Hürriyet-Deutschland

İÇERİK

Almanya'da Türkçe Medya	1	Die Gaste
Federal Almanya'da Yayımlanan		
Türkçe Günlük Gazetelerin Dil Kullanımı Üzerine	3	Dr. Nurhan Baş
Dilbilimi ve Dilbilgisi Terimleri	5	Die Gaste
Üç Dil Bir Çocuk	6	Dr. İlksen Koçak
Bir Belgesel Film: Zülfü Livaneli-Doğu ile Batı Arasında Bir Ses	7	İmdat Ulusoy
Türkçe Felsefe Yapacaklar İçin Felsefe Nedir?	8	Orhan Hançerlioğlu
Pegida-İslam Karşıtlığı	10	Nihat Ercan
Yetişkinler Soruyorlar Çocuklar Yanıtlıyorlar (II)	11	İmdat Ulusoy
Alman-Türk Gençlerin Dışlanma Deneyimleri ve Kendilerini Konumlandırışları	12	Moritz Merten
"Der Mensch ist, was er isst" - III	13	Asuman Öktem
Din ve Geleneklerin Kısacasında	14	Zehra İpşiroğlu
Samed Behrengi Kitapları	15	Kitap Tanıtımı
Almanya'nın Gündemi: Pegida	16	Die Gaste/Haber
Üç Türk Casusluktan Tutuklandı	16	Die Gaste/Haber
CSU: "Göçmenler Evde Almanca Konuşmalı"	16	Die Gaste/Haber

Federal Almanya'da Yayımlanan Türkçe Günlük Gazetelerin Dil Kullanımı Üzerine*

Hacettepe Üniversitesi MTB Almanca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı Dr. Nurhan BAŞ

Giriş

Almanya'da günlük yayımlanan Türkçe gazetelerde kullanılan dil hakkında bir fikir edinmek amacıyla, 1-30 Haziran 2010 tarihleri arasında yayımlanan *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinin belli bölümlerinde yer alan metinler incelenmiştir. Türkiye Türkçesinden bazı farklılıklar gösterebileceği düşüncesinden yola çıkılarak yapılan bu araştırmada tespit edilen örneklerde rastlanan kullanım özelliklerini tartışmadan önce, Türkçe gazetelerin hem olası okur kitesinin hem de yazarlarının içinde yaşadıkları dilsel ortamı betimlemek amacıyla, Almanya'da Türkçe konusu ele alınmıştır. Bu bağlamda; Türkçe öğrenme ortamı, Almanya'da konuşulan dil, Türkçe konuşurların kendi dillerini korumaya yönelik tutumları ve konuşma dilinden örnekler sunularak kopyalama sonucu dildeki değişimler hakkında bilgi verilmiştir.

1. Almanya'da Türkçe

1.1. Almanya'da Türkçenin Durumu

Almanya'daki Türkçe konuşurların arasında ana dile hâkimiyet bakımından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Almanya'ya ilk göç dalgası dikkate alındığında, Türkiye kökenli göçmenlerin geldikleri bölge farklılığı, ve düşük eğitim düzeylerinden dolayı heterojen bir Türkçe altyapısının olduğu söylenebilir. Hem Türkçe eğitim imkânının göçmen azınlıklar tanımlamalarından dolayı desteklenmediği (Gözaydın 2002) hem de mevcut Türkçe öğrenme olanaklarına ilginin az olduğu düşünüldüğünde, Türk kökenlilerin Türkçeyi ağırlıklı olarak evde aile ortamında öğrenebildikleri ortaya çıkmaktadır. Ancak göçmenlerin aile ortamında salt kendi dillerini konuşmaları neredeyse istisnai bir durumdur. Dolayısıyla göçmen ailelerin çoğu, konuşurken Almanca ve Türkçe karma bir dil kullanmaktadırlar. Gogolin vd'e göre Türk kökenli öğrencilerin Türkçe dil kullanımları, günlük dil düzeyindedir (2004: 68).

Türk kökenli öğrencilerin, Türkçe derslere katılımları kendi dillerini korumaya yönelik bir tutum olarak görülse de (Reich/Roth 2002: 7,8), bir göç ülkesinde göçmen konuşurlar, anadillerine ülkenin egemen dilini konuşan *tek dilli konuşurun* düzeyinde *zahmetsizce* hâkim olamamaktadırlar. Ana dillerini geliştirmeyen konuşurların sözcük dağarcığı kısırlaşacak ve giderek daha fazla Almanca'ya ait özellikler taşıyacaktır. Ancak ilişki Dilleri kuramcısı Johanson'a göre bir dilin yaşamını tehdit eden unsur, kopyalamadan kaynaklanan yapısal değişimler değildir. Konuşurlar, sosyal işlevleri kalmadığı düşüncesiyle dillerini öğrenmeye ve öğretmeye değer bulmadıkları zaman, bu dillerin yaşamı tehlikeye girmektedir (2009: 54). Konuşurların baskın dili daha saygın bulmaları, bu dilin tercih edilmesine sebep olmaktadır. Zira eğitim fırsatlarından yararlanma ve mesleki yükselme ancak Almanca'ya hâkimiyetle mümkün olmaktadır. Araştır-

malar da, ana dil dersi ile okul başarısı arasında bir seçim yapmak durumunda kalan velilerin, genelde okul başarısı lehine karar verdiklerini bulgulamıştır (Reich vd. 2002: 8). Ancak Türk göçmenlerin Türkçe gazete okumaları da dillerini korumaya yönelik bir tutum olarak görülmelidir. Türkçe konuşurların, dillerini korurken içinde buldukları dilsel ortamı göstermek için konuşma dilinden örnekler sunulmaktadır.

1.2. Konuşma Dilinden "Almanya Türkçesine" İlişkin Örnekler

Almanya'da yaşayan Türk kökenli göçmenlerin Türkçe konuşmalarında; fonetik, morfosentaktik ve sözcük bilgisi açısından Türkiye Türkçesinden farklı kullanımlar dikkat çekmektedir. Sesçil farklılıklar, tipik olarak sözcüğün hem Almancada hem Türkçede aynı yabancı kökene sahip olduğu durumlarda görülmektedir. *Müzik* [myzık] yerine *Musik* [müzi:k], *standart* yerine [ʃtandart], *sos* [sɔs] yerine Almanca'daki *Soße*'dan etkilenerek [ˈzɔ:sə] denmesi bu kullanıma örnektir. Bu durumda Almanca'nın ses özellikleri de kopyalanabilmektedir.

Bazı sözcük birlikteliklerinde baskın dile koşut bir fiil tercihi yapılmaktadır. Örneğin *meslek öğrenmek/meslek eğitimi görmek* yerine *Ausbildung/Lehre machen* sözcük birlikteliğiyle paralellik gösteren *meslek yapmak* tercih edilebilmektedir. Bu konuya ilişkin başka bir örnek de *Führerschein machen* karşılığında Türkiye Türkçesindeki *ehliyet almak* yerine *ehliyet yapmak* sözcük birlikteliğinin kullanılmasıdır.

Söz dizimine ilişkin bir kopyalama ise *weitermachen* (= devam etmek) fiilidir. Almancadaki *weiter* sözcüğü birçok fiille kullanılabilirken, Türkçede *devam* sözcüğünün birleşik fiil olarak kullanımı *etmek* fiiliyle sınırlıdır. Örnek *a'da* görüldüğü gibi Türkçede de eylemlerin devam ettiği, yönelme durumunda bir tümleçle ifade edilebilmektedir, ancak cümle yapısı karmaşıklaşmaktadır. Bu konuda aşağıdaki değişkeyle (b) karşılaştırılabilir:

a) *Spielen wir noch etwas weiter. Oynamaya* biraz daha *devam edelim*.

b) Biraz daha *devam oynayalım*.

Bu söz dizimi kopyalaması sayesinde *devam* sözcüğü, Almanca yapıya koşut olarak farklı fiillerle kullanılabilir. Bu yapı değişikliği, çeşitliliğin yanı sıra bir kolaylık da sağlamaktadır. Zira *etmek* fiilinin öge olarak eksilmesi sonucunda, sola doğru dallanan bir yapısı olan Türkçe, içinde bu özelliği barındıran yönelme durumundaki tümleçli yapıyı (örnekte: *oynamaya*) yitirmektedir. Örnek *b'deki* gibi yapılar Almanya'dan Türkiye'ye dönen Türkçe konuşurlarında da görülmektedir.

2. Gazetelerin İncelenmesi

Birinci bölümdeki örnekler konuşma dilinde tespit edilen dil kullanımını göstermektedir. Gazetelerdeki dil ise yazı dilidir. Aşağıdaki örnekler 2010 yılının Haziran ayı boyunca incelenen *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinden alınmıştır. Bunun için irdelenen metinlerin Almanya'da hazırlanmış olması şartı aranmıştır,

Bazı sözcük birlikteliklerinde baskın dile koşut bir fiil tercihi yapılmaktadır. Örneğin *meslek öğrenmek/meslek eğitimi görmek* yerine *Ausbildung/Lehre machen* sözcük birlikteliğiyle paralellik gösteren *meslek yapmak* tercih edilebilmektedir. Bu konuya ilişkin başka bir örnek de *Führerschein machen* karşılığında Türkiye Türkçesindeki *ehliyet almak* yerine *ehliyet yapmak* sözcük birlikteliğinin kullanılmasıdır.

Söz dizimine ilişkin bir kopyalama ise *weitermachen* (= devam etmek) fiilidir. Almancadaki *weiter* sözcüğü birçok fiille kullanılabilirken, Türkçede *devam* sözcüğünün birleşik fiil olarak kullanımı *etmek* fiiliyle sınırlıdır.

örneğin *Hürriyet* gazetesinde ağırlıklı olarak *Avrupa Sayfaları* incelenmiştir.

2.1. Almanya'ya Özgü Konular

Bu başlık altında incelenen unsurlar, Federal Almanya'nın siyasi ve kültürel hayatına ilişkin yapılanmalarından ortaya çıkmaktadır.

Almanya'daki siyasi hayata ilişkin kavramları içeren bilgiler aktarılırken Alman kültürüne özgü söylemlerin de aktarıldığı görülmektedir. Böylece örneğin renklerin simgesel kullanımı "Almanya Türkçesine" de geçmektedir. Almanya'da Hıristiyanlık siyahla simgelediğinden muhafazakâr olan CDU/CSU (Hıristiyan Demokratik Birliği) partilerinin rengi de siyahtır. Çevreci parti Yeşiller'in rengi ise parti isminden gelmektedir. SPD'nin rengi kırmızı, FDP'nin rengi ise sarı renkle ifade edilmektedir. Bu kültürel altyapı Türkçe gazetelere de *siyah yeşil koalisyon hükümeti* (*Zaman* 28. 06.10: 5), *siyah-sarı koalisyon* (*Hürriyet* 15.06. 10: 12) ve hatta *'Lamba koalisyon' kurmak* (*Zaman* 07. 06.10: 4) gibi ifadelerle yansımıştır.

Gazetelerde Alman devlet dairelerinin ve okul türlerinin adları, bazı meslekler ya da yer isimleri verilirken Türkçenin yanı sıra Almanca ve Türkçenin ya da sadece Almanca'nın tercih edilebildiği görülmektedir. Bir metnin başlığında *Arbeitsamt* sözcüğüne yer verilirken, metnin içinde *İş Dairesi* sözcüğü kullanılmış ama sonra yine Almanca karşılığı tercih edilmiştir (*Zaman* 10.06.10: 14). Bazen de *Gençlik Dairesi* (*Jugendamt*) (*Zaman* 28.06.10: 4) örneğinde olduğu gibi bir dairenin iki dildeki adı birlikte kullanılmıştır.

Okul türlerine ve eğitimle ilgili konulara Almanca olarak yer verilmiş, örneğin *Sonderschule*, *Gymnasium*, *Hauptschule*, *Realschule*, *Gesamtschule*, *Abitur*, *Schülerförderung* ve *Lernstube* gibi. Bu konudaki Türkçe ve Almanca kavramların alanları örtüşmediğinden *Gymnasium* yerine Türkçe bir ifade kullanma gayreti

* Bu yazı aynı başlıkla *bilig* dergisinin 2014 yaz sayısında yayımlanan makalenin (<http://yayinlar.yesevi.edu.tr/files/article/965.pdf>) bir özettir. Almanya'daki Türkçe gazetelerle ilgili bölüme ve gazetelerden alınan örneklerin alıntılarına çoğunlukla yer verilememiştir.

bu kavramın tam olarak anlaşılmasına yol açmıştır: "Altıncı sınıfın sonunda ise çocuğun lise mi yoksa semt okullarına mı gideceği belirleniyor." (Zaman 12.06.10 yerel ek) Burada lise sözcüğüyle anlatılmak istenen ortaokul düzeyindeki *Gymnasium* seçeneğidir. Türkçede ise lise, ortaokul sonrası dört yıllık eğitimi ifade eder.

Meslek adlarında da kavram alanlarının iki dilde örtüşmemesinden kaynaklanan bir belirsizlik yaşanmaktadır. Bir mesleğin Türkçe ifade edilmesi durumunda da Almanca karşılığını belirtme ihtiyacı duyulmaktadır: "Orta öğrenimimi bitirdikten sonra tüccarlık (Kaufmann) mesleğini öğrendim." (Zaman 03.06.10 yerel ek)

Bu bağlamda akla gelen, *kaufmännische Berufe* üst kavramı. Aynı metinde şu meslekler geçmektedir: *Steuerberater (mali müşavir)* ve *Wirtschaftsprüfer*. Bir başka yazar Türkçede yaygın olan *tren istasyonu* ya da *tren garı* yerine *Bahnhof* sözcüğünü tercih etmektedir. (Zaman 26.06.10: 5)

Bu bölümdeki örneklerde, Almanca yazım kurallarına uyulduğundan Almanca sözcük kullanımının bilinçli olarak gerçekleştirildiği düşünülmektedir.

Spor sayfalarındaki Alman ligleri *Bundesliga*, *Landesliga*, *Bezirksliga*, *Regionalliga*, *Oberliga*, *Kreisliga* her iki gazetede de neredeyse sürekli Almanca verilmektedir. Eyalet adlarında tutarsızlık olabilmektedir. *Kuzey Ren Vestfalya* eyaletinin hem Türkçe karşılığına uygun bir biçimde KRV olarak kısaltması hem de Almanca NRW (=Nordrhein Westfalen) kısaltması kullanılmaktadır. KRV kısaltması sadece *Zaman* gazetesine özgüdür.

2.2. Mecazi Dil Kullanımı

Haberlere konu olan söyleşiler, Almanlarla gerçekleştirilince Almanca mecazları da aktarma gereksinimi duyulmaktadır.

Örneğin, "Hepimiz bir gemideyiz. Bu geminin yol alması için hep birlikte hareket etmeliyiz." (Hürriyet 25.06.10: 14) ifadesinin temelinde Almancada yaygın bir kullanımı olan *in einem Boot/im gleichen Boot sitzen* mecazı yattığı düşünülmektedir. Bu mecazla söylemek istenen *hepimiz aynı şartlara tâbiyiz, birbirimize muhtacı* içeriğidir. Bu mecazi kullanım Almanca-Türkçe sözlüklerde *aynı tehlikeye maruz kalmak* (Steuerwald 1974: 121) ve *aynı yolun yolcusu olmak* (Kıyğı 2005: 139) olarak verilmiştir. Oysa Türkçede *hepimiz aynı gemideyiz* diye bir kullanım mevcuttur.

Aşağıdaki örnekte *tablo* yerine *resim* sözcüğü tercih edilince gönderge somut bir nesne olmuş, mecaz da soyut çağrışımını yitirmiştir: "Hiç bir çatlaklık, bölünme resmi ortaya çıkmayacak [...]" (Zaman 23.06.10: 4).

Burada Türkiye Türkçesi konuşurlarının mecaz kullanımında hiçbir zaman benzer seçimler yapıldıkları iddia edilmemektedir.

Satranç alanında hem Türkçede hem Almancada *şah mat (schachmatt)* ifadeleri kullanılırken, Türkçedeki *piyon* kavramı yerine Almancadaki *Schachfigur* kavramına koşut olarak *şah figürü* biçimde bir kullanım mevcut değildir. Bu kavram gazetede, "milletekellerini şah figürleri gibi yönlendirmemek" (Zaman 28.06.10: 5) şeklinde yer almış ve yazımından da anlaşılacağı üzere Türkçeleştirilmiş bir ödünçleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3. Farklı Fiil Seçimi Olarak *yapmak* Fiili

Ausbildung (Lehre) machen kavramını dile getirmek için konuşma dilinde oldukça sık kullanılan *meslek yapmak* (Zaman 19.06.10; Hürriyet 17.06.10: 15) ifadesi hem *Zaman* hem *Hürriyet* gazetesi tarafından yazı diline yansıtılmıştır. Bu kullanıma üç kez yer verilmiştir. Bu konuda Almancaya koşut bir kullanım da *Abschluss machen* kavramına karşılık olarak Türkiye Türkçesindeki *diploma almak* yerine, Almancasına benzeyen *diploma yapmak (Hauptschule diplomasını*

yapıp) (Zaman 02.06.10: 13) sözcük birlikteliği örneğinde görülmüştür.

2.4. Eklerin Farklı Kullanılması

Bu konuda çoğul ekiyle dilleri ifade etmek için kullanılan -CE yapım eki ele alınmıştır. Almancada, Türkçenin aksine bir nesnenin çoğul olduğu somut olarak belirtilse dahi o nesneyi ifade eden isim çoğul eki alır. İlişki Dilleri araştırmalarında, çoğul ekinin yanlış kullanımı ile ilgili rakamlı örnekler yer alırken gazetelerde ancak sayı sıfatlarından sonra gereksiz çoğul eki kullanımları tespit edilmiştir. Rakamlardan sonra kullanılan çoğul ekine rastlanmamıştır.

Türkçede dil adları -CE yapım ekiyle türetilmektedir, örneğin *İngilizce*. Tabii ki *İngiliz dili* demek de mümkündür. İngilizce dili gibi bir ifade şekli standart Türkiye Türkçesinde uygun bulunmasa da, bu kullanıma Türkiye'de hem konuşma hem de yazı dilinde rastlanmaktadır. Ancak, *Türkçe dilde* (Hürriyet 04.06.10: 16) örneğinde olduğu gibi, isim tamlaması olarak kullanılmayan ve iyelik ekinin kullanılmadığı bir değişke görülmemektedir. Tekrarlar da dikkate alındığında -CE yapım eki toplam on iki kere *dil* sözcüğüyle birlikte kullanılmıştır.

2.5. Aynı Kökene Sahip Olan Yabancı Sözcükler

Yabancı sözcüklerin Almancadaki ses özelliklerinin Türkçeye kopyalanmasına ilişkin konuşma dilinden sunulan örneklere (1.2.) yazı dilinde rastlanmamıştır. Yazılı dilde bu konuya ilişkin en belirgin örnek, Arapça kökenli *haşhaş* sözcüğü yerine Almanca karşılığı olan *Haschisch*'ten etkilenecek *haşiş* isminin (Zaman 25.06.10: 14) kullanılmasıdır. Almancada uyuşturucu bağlamında kullanılan bu sözcük Türkçeye Almancadaki bağlamı ile birlikte kopyalanmıştır. Bu sözcüklerin fonetik olarak benzeşmeleri ve aynı kökenden gelmeleri, aynı kavramı ifade ediyormuş yanılgısına sebep olmaktadır; böylece *yalancı eşdeğerler* (sahte dostlar) oluşmaktadır. Oysa *haşhaş* ve *Haschisch* sözcüklerin kavram alanları iki dilde örtüşmemektedir. Yiyecek konusunda Türkçede *haşhaşlı çörek*, Almancada ise bu konuda *Mohnbrötchen* gibi bir kullanım mevcuttur. Bu konuda başka örnekler ise *Chance/Chancengleichheit* kavramlarının çoğunlukla *şans/eşit şans* (Zaman 12.06.10: 12; 09.06.10: 4) karşılıklarıyla ifade edilmesidir.

2.6. Çeviriye Dayanan Anlatım Farklılıkları ve Hataları

Bazı kullanımlar *tam çeviri kelime* (= *Lehnübersetzung*) olarak ifade edilebilir, zira kavramlar Almancasına koşut olarak kelimesi kelimesine çevrilmiştir, örneğin Almancada *ülke ekonomisini* ifade eden *Volkswirtschaft* kavramının *halk ekonomisi* (Zaman 26.06.10: 2) olarak ya da *atomare Entwaffnung* kavramının *atomlardan silahsızlanmış* (Zaman 30.06.10: 6) olarak çevrilmesi gibi. Bazen de öbekler aynı yöntemle çevrilmiştir, oysa Türkçede böyle bir kullanım biçimi mevcut değildir. Bazen de sözcüğün ilk akla gelen yaygın karşılığı ya da sözlükteki ilk karşılığı kullanılmıştır. Buna örnek *begrüßen* fiilinin *olumlu bakmak/ karşılamak* veya *desteklemek* olarak çevrileceğine *selamlamak* olarak ifade edilmiş olmasıdır: *VIKZ'ın İslam [...] konusunda bir araştırma yapılmasını temelde selamladığını belirten İnal [...]* (Zaman 11.06.10: 5).

Aşağıda çeviri hatalarından dolayı anlaşılmas hâle gelen bir Türkçe metin parçası ve bu parçanın Almanca kaynağından alıntılar verilmiştir:

Hapisten çıkan cinsel tacizcilerin oturduğu yerlere yakın yerlerde oturanlar için korkuların işgalinde olmanın duygusal bir konu olduğunu bildiren Glatzke, bazı insanların akıllarından ise, 'acaba eski bir mahkûmün yakınında mı oturuyorum, öyle ise polis ne yapıyor?' sorularının ak-

ından çıkmadığının altını çizdi. (Zaman 22.06.10: 4)

... erklärt LKA-Chef Wolfgang Gatzke. Aus der Haft entlassene Sexualstraftäter seien ein emotionales Thema, besetzt mit Ängsten. Wohnt womöglich bei mir in der Nachbarschaft ein aus der Haft Entlassener? Und wenn ja, was unternimmt die Polizei? (Lanwert)

Yazar Almanca metni cümle cümle çevirerek değil de bu bilgileri özümseyerek kendi metnini hazırlayabilirdi. Ancak Almanya'da Türkçe bir gazetede çalışan bir gazetecinin hiç çeviri yapmaması mümkün değildir.

3. Değerlendirme

Türkiye kökenli göçmenlerin Türkçe gazete okuma tercihleri, sadece haber ve bilgi için değil, kendi dillerini geliştirme amacından da kaynaklanmaktadır. Gazeteciler, okurlarının gazetelerdeki Türkçenin kullanımını doğru kabul edip örnek alabileceğini dikkate almalıdırlar.

Bu araştırmada, kuralcı bir dil yaklaşımından yola çıkılarak, *Almanya'daki Türkçe gazetelerde hiçbir şekilde Almanca sözcük kullanılmamalıdır* gibi bir görüş benimsenmemiştir. Dilin temel işlevi elbette iletişimi sağlamaktır. Türk göçmenler Federal Almanya'da, Alman kültürünü ve sistemini dile getiren Almanca ifadelerle iç içe yaşadıklarından, iletişimi kolaylaştırmak için bu ifadelerin Almancası belirtilmelidir de. Çünkü özellikle nadiren rastlanan kavramların (örneğin *Eyalet Temsilciler Meclisi*) sadece Türkçe karşılıkları yazıldığına, Türk göçmenlerin çoğu bu sözcüklerle, ilgili kavramları hemen özdeşiremeyebilir.

Gazeteciler kendilerini çevirmen olarak görmeseler de, sürekli çeviri yapmak durumunda kalmadırlar. Metinlerde tespit edilen dilsel aksaklıkların bazılarının, bilgilerin Almancadan Türkçeye çevrilirken meydana geldiği anlaşılmaktadır. Anlatımdaki bu aksaklıkların, iletişimi zorlayacak boyuta ulaşabildiği tespit edilmiştir. Okurların kendi dillerini koruyabilmeleri için daha nitelikli metinler hazırlanmalıdır. Bu sorunun çözümü için aşağıdaki hususlara uyulması önerilmektedir:

- Hâlihazırda çalışan bazı gazetecilerin kendilerini geliştirmeleri için imkân sağlanmalıdır.
- İstihdam edilecek gazetecilerde hem Almancaya hem Türkçeye üst düzeyde bir hâkimiyet aranmalıdır.
- Metinler, Türkçenin doğru kullanımı açısından mutlaka tekrar düzeltmeler tarafından gözden geçirilmeli ve düzeltilmelidir.
- Federal Almanya'da akademik Türkçeyi öğrenme imkânlarının kısıtlı oluşunu göz önünde bulundurarak, gazetecilerin hem Almanya'da hem Türkiye'de eğitim görmeleri sağlanmalıdır.
- Her iki ülkede de mesleki etkinliklere katılabilenleri için gazetecilere imkânlar sunulmalıdır.
- Gazeteciler çeviri konusunda bilinçlendirilmeli ya da çeviri eğitimi almalıdırlar.

Kaynakça:

- Gogolin, I., G. Kaiser, H.-J. Roth, A. Deseniss, B. Howighorst ve I. Schwarz (2004). *Mathematiklernen im Kontext sprachlich-kultureller Diversität*. (DFG Go 614/06) http://www.erzwiss.uni-hamburg.de/Personal/Gogolin/cosmea/core/corebase/mediabase/foermig/website_gogolin/dokumente/mathe_bericht.pdf
- Gözyayın, N. (2002). "AB Tartışmaları Sırasında Almanya'daki Türkçe ... veya Biz Nereye?". *Türk Dili* 608: 366-375.
- Kıyğı, Osman Nazım (2005). *Kompaktwörterbuch Türkisch*. Stuttgart: Klett.
- Johanson, L. (2009). *Türk Dili Haritası Üzerinde Keşifler*. Çev. N. Demir & E. Yılmaz. Ankara: Grafiker Yay.
- Lanwert, H. <http://www.derwesten.de/politik/fruehwarnsystem-fuer-sexual-straftaeter-id3339686.html> (07.12.14).
- Reich, H. H. ve H.-J. Roth (2002). *Spracherwerb zweisprachig aufwachsender Kinder und Jugendlicher Ein Überblick über den Stand der nationalen und internationalen Forschung*. <http://www.erzwiss.uni-hamburg.de/personal/gogolin/files/Gutachten.pdf>
- Steuerwald, Karl (1974). *Deutsch-Türkisches Wörterbuch*. Wiesbaden: Harrassowitz.

Terim (Al. Fachausdruck; Fr. terme; İng. term; Osm. istılah), bir bilim, sanat, meslek dalıyla ya da bir konuyla ilgili özel ve belirli bir anlamı karşılayan sözcüklere denir. Bu yazıda ele alacağımız terimler, bir bütün olarak dilbilimine ve dilbilgisine ilişkin terimlerdir.

Dilbilim Terimleri:

Anadili (Al. Muttersprache; Fr. langue maternelle, langue transmissible; İng. mother language): İnsanın doğup büyüdüğü aile ve soyca bağlı bulunduğu toplum çevresinden öğrendiği ve kişilerle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan dil.

Ana dil (Al. Ursprache; Fr. Langue mere; İng. primitive language): Bugün ses yapısı, şekil yapısı ve anlam bakımından birbirinden az çok farklılaşmış bulunan dil veya lehçelerin, kök bakımından bilinmeyen bir tarihte birleştikleri ortak dil.

Anlambilim (Al. Semantik, Bedeutungslehre; Fr. sémantique; İng. semantics): Dildeki kelimeleri anlam bakımından ele alan, kelimelerin ses yapıları ile o kelimelerin ifade ettiği kavramlar, yani dilin düşünce yapısı arasındaki ilişkileri inceleyen dilbilimi dalı.

Betik bilimi (Al. Philologie; Fr. philologie; İng. Philology): Dillerin yapısını, tarihsel gelişimini ve birbirleri ile ilişkilerini inceleyen bilim dalı.

Biçimbilim/Morfoloji (Al. Morphologie; Fr. morphologie; İng. morphology): Dilbilimin sözcüklerin biçimini inceleyen bilim kolu. Örnek: Osmanlılaştırma-dıklarımızdan mısınız? <Osman+lı+la-ş-tır-a+[bil-]madık+lar+(ı)mız+dan mı+sınız <mı+[i-]sınız!

Dilbilimi (Al. Sprachwissenschaft; Fr. linguistique; İng. linguistics): Dilleri dil bilgisi, söz dizimi (sentaks) ve fonetik gibi çeşitli açılardan yapısal olarak inceleyen bilim dalı.

Dil Edinimi (Al. Spracherwerb, Fr. acquisition de langage; İng. language acquisition): Dilin doğal olarak öğrenilmesi. Kimi araştırmacılar dil edinimini sadece anadili edinimi sürecini açıklamak için kullanmakta ve ikinci dilin edinilmediğini öğrendiğini öne sürmektedir.

Dilbilgisi/Gramer (Al. Grammatik, Sprachlehre; Fr. grammaire; İng. grammar): Bir dilin ses, biçim ve cümle yapısını inceleyip, kurallarını saptayan bilim dalı.

Kökenbilim/Etimoloji (Al. Etymologie, Wortgeschichte; Fr. étymologie; İng. etymology): Kökenbilim, sözcüklerin aslını, kökenini ve evrimini inceleyen disiplin. Örnek: Bisküvi: Fransızca biscuit, "çifte kavrulmuş, iki kez pişmiş kurabiye". Fransızca bis "iki kez" ve cuit "pişmiş" sözcüklerinin bileşimidir.

Retorik (Al. Rhetorik; Fr. rhétorique; İng. rhetoric; Osm. belâgat): Söz sanatı; sözün veya yazının anlatım

temizliğini, güzelliğini, etkinliğini sağlamak için başvurulan yolları inceleyip kurallara bağlayan sanat.

Sesbilim (Al. Phonologie, Phonemik; Fr. phonologie, İng. phonology, phonemics): Çeşitli dillerdeki sesleri bir bütün olarak inceleyen, bu seslerin nasıl meydana getirildiğini, ne gibi nitelikler taşıdığını, dinleyenin bu sesleri almasını, özet olarak dilin ve bildirişmenin ses yönünü ele alan ve insan dilinin seslerini dil sistemi içindeki görevleri açısından değerlendiren bilim dalı.

Sesbilgisi (Al. Phonetik, Lautlehre; Fr. phonétique; İng. phonetics): Bir dilin seslerini; oluşmaları, boğulanma özellikleri, kelimelerdeki sıralanışları, yüklenedikleri görevler ve uğradıkları çeşitli değişmeler açısından inceleyen gramer dalı.

Sözdizim (Al. Syntax, Satzlehre; Fr. syntaxe; İng. syntax): Tamlama, tümce, tümcemsi gibi çeşitli yapıların ilke ve kurallarının incelenmesi.

Dilbilgisi Terimleri:

Adıl/Zamir (Al. Pronomen, Fürwort; Fr. pronom; İng. pronoun; Osm. zamir): Cümlede varlıkların adları yerine kullanılabilen ve adların yerine getirdiği tüm işlevleri yerine getirebilen isim soylu sözcük. Şahıs zamirleri: Ben, sen, o, biz, siz, onlar. İşaret zamirleri: bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar. Soru zamirleri: hangisi, kim, ne, neyi, neden. Belirsizlik zamirler: biri, birisi, başkası, herkes, kimse vb..

Bağlaç (Al. Konjunktion, Bindewort; Fr. conjonction; İng. conjunction; Osm. rabıt): Söz içinde iki kelimeyi, aynı değerde iki cümle unsurunu, iki yargıyı birbirine bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kuran ve söz içindeki iki kavram veya düşünceyi bütünleştiren görevli sözcükler. Örnek: ve, ya da, veya, ile, ama, de (da), ancak, belki, çünkü, eğer, meğer, nasıl ki, ne ... ne..., öyle vb..

Bilişsel (Al. Kognativ; Fr. cognitive; İng. cognitive): Bilişle ilgili, zekânın işleyişiyle ilgili.

Eylem/Fiil (Al. Verb, Verbum, Zeitwort; Fr. verbe; İng. verb; Osm. fiil): Varlıkların yaptığı işi, hareketi, oluşu çeşitli ekler alarak şahıs ve zamana bağlı olarak anlatan sözcük.

Eylemlik/Mastar/İsim-fiil (Al. Infinitiv; Fr. Infinitif; İng. Infinitive): Fiil kök ve gövdelerinin cümlede isim görevinde kullanılan durumu; fiilin isim gibi kullanılması; isim gibi kullanılan fiil. Örnek: Otur-mak, incelemek, bilme-mek, yorul-ma, dinle-me, anlama-ma vb..

İlgeç/Edat (Al. Partikel, Nachstellung; Fr. postposition, particule; İng. postposition, particle) ya da (Al. Präposition-Voranstellung; Fr. Préposition; İng. Preposition): Farklı tür ve görevdeki sözcükler ve kavramlar arasında anlam ilgisi kurmaya yarayan yardımcı sözcükler. Edatların tek başlarına anlamları yoktur; ancak diğer sözcüklerle birlikte, cümle içinde görev kazanırlar. Örnek: gibi, göre, için, karşı, karşın, öte vb..

Nesne (Al. Objekt, bestimmtes näheres objekt; Fr. complément d'objet direct, objet; İng. direct object, object): Cümlede öznenin yaptığı iş ve eylemden doğrudan etkilenen öğedir. Yüklem "ne", "neyi" ve "kimi" soruları sorularak bulunur.

Özne (Al. Subjekt, Satzgegenstand; Fr. sujet; İng. subject; Osm. Fail, müpteda, müsnedünileyh): Bir cümlede bildirilen işi yapan, yüklem bildirdiği durumu üzerine alan kimse veya şey.

Önad/Sıfat (Al. Adjektiv, Eigenschaftswort; Fr. adjectif; İng. adjective): Bir adı, nitelik, nicelik, yer, sıra vb. bakımından niteleyen, belirten sözcük.

Tanımlık (Al. Artikel, Fr. article, İng. article; Osm. harfitarif) Addan önce gelerek onun belirli olduğunu gösteren harfler, elif ve lam harfleri, harfitarif.

Tümleç (Al. Ergänzung Objekt; Fr. complément, İng. complement, object; Osm. mef'ul, mütemmim): Cümle içindeki yüklem anlamını çeşitli yönlerden tamamlayan öğelere verilen ad.

Ünlem (Al. Interjektion, Aussruf, Empfindungswort; Fr. interjection, İng. interjection; Osm. nidâ): Sevinç, üzüntü, kızgınlık, korku, şaşkınlık gibi duyguları belirten, doğa seslerini yansıtan ya da bir kimseyi çağırmak için kullanılan sözcükler. ah!, ay!, ey!, ya!, hah!, ol!, vah!, eh!, hay hay!, vay!, of!, ufl!, pöh! vb..

Yüklem (Al. Prädikat, Satzaussage; Fr. predicat; İng. predicate): Cümlede hareketi, olayı, işi, yargıyı bildiren, fiil çekimine girmiş kelimenin cümle bilgisindeki adı. Cümlelerin bütün öğelerini kendine bağlayan temel öğe durumundaki yüklem, fiil veya isim soylu bir sözcük olabilir.

Zarf/Belirteç (Al. Adverbium, Umstandswort; Fr. adverbe; İng. adverb): Bir fiilin, bir sıfatın ya da bir zarfın anlamını zaman, yer, ölçü, nitelik, soru kavramları bakımından etkileyen sözcük. Genellikle fiile yöneltilen neden, ne zaman, nereye, ne kadar ve nasıl sorularının yanıtlarını oluştururlar.

Üç Dil Bir Çocuk

Dr. İlksen KOÇAK

Giriş

Yakında sekiz yaşına girecek oğlumuz, doğduğundan beri Almanca ve Türkçe dilleri ile etkileşim halinde. Altı buçuk yaşından sonra, daha çok okul desteğiyle geliştirdiği bir dil olmakla birlikte, başlangıçtan beri İngilizce de onun hayatında. Bu yazının konusu, oğlumuzun sahip olduğu dilleri edinim sürecidir. Annesi olmam sebebiyle, konunun benim tarafımdan aktarılması, objektif olması açısından önemli bir sınırlılıktır. Öte yandan, deneyimlerimizi paylaşmakla, benzer şartlara sahip ve bu konularda bilgilenmek isteyen kişilere yararlı olacağımızı umuyoruz.

Biz Kimiz?

Eşim Alman, ben ise Türk'üm. Ana dillerimiz dışında, ikinci dil olarak İngilizce'yi konuşuyoruz. Oğlumuz dünyaya geldikten sonra birden fazla dil edinmesi gerçeği ile karşılaştık.

Konuşmaya Başlamadan Önce: Bilgilenme Aşaması

Tek dilin konuşulduğu evlerde yetişmemiz sebebiyle, kullandığımız dilleri oğlumuzun kazandırma konusunda yol haritamızı çizmek kolay olmadı. Bilgilenmek amacıyla, konuyla ilgili birçok kaynak okuduk. Bunların da katkısıyla, dil çeşitliliğini her yönüyle desteklemeye karar verdik. Gerçekten de, onun açısından şartlar oldukça uygundu. Öncelikle, eğitim konusunda herhangi bir engeli yoktu. İkinci olarak, ebeveynleri olarak bizler farklı milliyettendik. Buna dil gelişimini destekleyecek yeterli donanım, zamana ve olanaklara sahip olduğumuzu da eklemeliyim. Her şeyden önemlisi, bu konuda hep istekli ve kararlı olduk.

Bizim bu istek ve kararlılığımıza rağmen, oğlumuzun dil gelişiminin her zaman düzenli gitmedi. İlk düzensizlik, kalıcı oturma izni almam için öngörülen "uyum kursu" sırasında yaşandı. Kursun yoğun olması sebebiyle, oğlumuz daha çok babaannesinin gözetiminde, Almanca konuşulan bir ortamdaydı. Kurs bitiminde dikkatimi ona verince, bu sürede Türkçe ile yeterince etkileşimde olmamasının etkisini hemen fark ettim. Gerçekten, her ne kadar o dönemde konuşmaya başlamamış olsa da, onunla iletişim dilimiz olan Türkçeye olan tepkileri zayıflamıştı.

Konuşmaya Başladıktan Sonra: Anaokulu Deneyimi ve Destek Aşaması

Oğlumuz konuşmaya başladıktan sonra dil gelişimi üzerine notlar almaya başladım. İki dildeki konuşma becerileri üzerine olan dengeyi sağlamada, bunlardan oldukça yararlandık. Bununla birlikte, anaokuluna başladıktan sonra, kurumda Türkçenin desteklenmemesi nedeniyle kelime haznesinde Almanca lehine artış olurken, Türkçe aleyhine yine eksilmeler başladı. Bu süreç, dil gelişiminde yaşadığımız ikinci dengesizlik dönemi idi. Ancak, diğerinde olduğu gibi bununla da başa çıktık. Örneğin, yazları Türkiye'de biraz daha fazla kaldık. Burada, sadece Türkçeyi değil, Almanca'yı da destekledik. Farklı yazılı eğitimsel materyalleri hayatımıza soktuk. Bazen de materyalleri kendimiz ürettik. Müzik ve sanatı gözardı etmedik. Dil gelişimine katkısı doğrultusunda, medya ile bağlantısını sağladık. Bu bağlamda, onu yaşına uygun filmler ve değişik eğitimsel programlardan da yararlandırdık. Üç buçuk ile beş buçuk yaş arasını kapsayan bu sürede de notlar alıyordum. Bu görevi ben üstlenmiştim. Çünkü oğlumuzun sahip olduğu dillerden "Türkçe"

anadilimdi. Almanca ise, her ne kadar sözlü iletişimi kapsamasa da, Türkiye'de süren eğitim hayatımda, yabancı dil dersleri kapsamında öğrendiğim ve B1 seviyesinin çok üstünde kazanımlar edinmiş olduğum bir dildi.

Oğlumuz beş buçuk yaşına geldiğinde, sahip olduğu iki dil de oldukça iyi bir gelişime sahipti. Her iki dilde de yeterli kelime haznesi vardı ve konuşurken dilleri birbirine karıştırmıyordu. Ancak bu yaş itibarıyla, artık dil gelişimi üzerine olan detaylı notları almayı bıraktım. Çünkü iki dilde de kelime haznesi, benim takip edemeyeceğim biçimde ve hızla artıyordu. Bunun üzerine daha yüzeysel bir takip yolu seçtim.

Üç Dil Gerçeği ve Örgün Eğitimi Planlama Aşaması

Üç buçuk yaşına kadar, oğlumuzun İngilizce dili ile etkileşimi Türkçe ve Almancaya kıyasla gerçekten çok azdı. Her ne kadar eşimle İngilizce'yi iletişim dili olarak benimsemiş olsak da, gerek bu dilde kendimizi rahat hissetmememiz, gerekse "bir dil bir birey" ilkesini benimsememiz sebebiyle, onunla hiç İngilizce konuşmadık. Ancak düzenli olarak İngilizce şarkılar dinlemesi, anadili İngilizce olan oyun arkadaşının olması, ileriki aşamalarda interaktif bilgisayar uygulamalarından da yaralanmasıyla, zamanla İngilizcede basit kelime ve cümleleri anlar hale gelmiş ve bu dile karşı iyi bir kulak alışkanlığı kazanmıştı. Böylece, ilköğretim kademesini kapsayan eğitim planımızda, sadece Türkçe ve Almanca üzerine olan kazanımlarını değil, İngilizcedeki kazanımlarını da göz önüne almaya başladık. İsteğimiz, üç dilde de eğitim ortamı sunan bir okul olsa da, bulabildiğimiz Almanca ve İngilizce üzerine iki dil (*dual language*) programına sahip bir kurumdu. Burası, her ne kadar Türkçe diline üst derecede katkı sunamayacak olsa da, kimliğinin bir parçası olarak geliştirdiği bu yeterliliğe saygı duyan bir ortama sahipti. Okula başlamadan önce, Türkçe yeterliliğinde ileride çıkabilecek olası problemler ve bu problemlerin diğer dilleri ve konuları olumsuz etkilememesi açısından, bu dildeki kazanım hedeflerimizi özel olarak artırdık. Buna okuma ve yazmayı öğrenme de dahildi.

İlköğretim Aşaması ve Günümüz

Oğlumuz okula başladığında, iki dil programı temelli Almanca ve İngilizce öğrenmeye başladı. Bugünlerde ikinci sınıfta eğitimine devam eden oğlumuzun Türkçe dilindeki desteğini ise hala ben veriyorum. Bu desteği okuldan alamaması, Türkçeye olan ilgisinde sorunlara yol açmıyor. Bunun nedenleri, kültürel kimliğinin bir parçası olarak Türkçeyi önemsemesi ve benimle iletişimindeki tek araç olmasıdır. Etkileşimde olduğu çevrelerden ona bu konuda destek gelmesi de önemli olmuştur. Özellikle okulu, öğrencilerin bu tür kazanımlarını sergileyecek ortamlar hazırlamakla kalmıyor, onların bu yeterliliklerinden yararlanıyor da. Nitekim, diğer arkadaşları gibi okuldaki değişik toplantılarda dil yeterliliğini sergileyen oğlumuz, sadece Türkçe dilinde iletişim kuran bir öğrencinin konuştuklarını Almanca'ya çevirerek, ilk ayları kapsayacak şekilde öğretmeni ile iletişimini sağlamıştır. Bu konudaki yardım ve yeteneğinin takdir edilmesi, onu gerçekten memnun etmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Doğal yollardan kazanmış olması sebebiyle, oğlumuzun sahip olduğu dillerle güçlü bağları var. Dilsel

Yakında sekiz yaşına girecek oğlumuz, doğduğundan beri Almanca ve Türkçe dilleri ile etkileşim halinde. Altı buçuk yaşından sonra, daha çok okul desteğiyle geliştirdiği bir dil olmakla birlikte, başlangıçtan beri İngilizce de onun hayatında. Bu yazının konusu, oğlumuzun sahip olduğu dilleri edinim sürecidir. Annesi olmam sebebiyle, konunun benim tarafımdan aktarılması, objektif olması açısından önemli bir sınırlılıktır. Öte yandan, deneyimlerimizi paylaşmakla, benzer şartlara sahip ve bu konularda bilgilenmek isteyen kişilere yararlı olacağımızı umuyoruz.

yeterlilik ölçütleri tek dilliler üzerinden konulmuş olduğundan, onun üç kere tek dilli olduğunu iddia edemeyiz. Bununla birlikte, hepsinde kendini ifade edebildiğini, ayrıca okuryazar olduğunu belirtmeliyiz. Dillerden, Almanca ve İngilizce okulda, Türkçe ise evde desteklenmektedir. Evdeki dil desteğinde en çok dikkat ettiğimiz konu, bütün dillerde, özellikle de öğrenmeye ayrılması gereken zaman açısından dezavantajlı olduğu Türkçede acele etmeden, yetenekleri ve yaş ile uyumlu şekilde kazanım hedeflerine ulaşmaktır.

Oğlumuzun, okulda edineceği kazanımlar, özelde de dil edinim sürecinde yardımcı olmak açısından bu sıralar eğitim konuları ile ilgilenmekteyiz. Bilindiği üzere, öğrencilerin belirlenmiş bilgi düzeyi hedefine ulaşip ulaşmadıklarının –dolayısıyla da hangi eğitim kurumuna devam edeceklerinin– belirlenmesinde, toplumun özellikleri ve bu özelliklerle şekillenen eğitim sistemleri, okul, öğretmenler ve ailelerin rolü dışında, ölçme ve değerlendirme diline hakimiyet dereceleri gibi konular önem taşımaktadır. Bütün bunları göz önüne alarak, oğlumuzun birçok kazanımının yanı sıra, dil konusundaki kazanımlarında da, toplum ve eğitim sisteminin rolünü ve özellikle de yön verici etkisini gün geçtikçe daha da çok hissettiğimizi söylemeliyiz. Dolayısıyla, geçmişle kıyaslanmayacak şekilde, sistem dışında kalan diller açısından, bizim dışımızdaki faktörleri yönetmede her geçen gün biraz daha zorlanmaktayız. Yine de, her nerede ve koşulda olursa olsun, oğlumuzun eğitim sürecine, dilsel açıdan bizlere yabancılaşmadan ve kazandığı dillerden herhangi birinin kaybına yol açmadan devam etmesi için çabalyoruz. Hiç şüphesiz, her çocukta olduğu gibi, oğlumuz da sahip olduğu dillerle, özellikle de ebeveynlerinin dilleriyle ilişkisini sağlıklı bir şekilde sürdürmelidir. Çünkü, anne ve babası olarak bizler, onunla en sağlıklı biçimde ikinci dillerimizle değil, kendi anadilimizle iletişim kurmaktayız. Oğlumuzun bizlerin dilindeki yetkinliği, duygusal açıdan ailecek mutlu hissetmemizin yanında, onun bizimle ve içinden geldiğimiz toplumlarla olan uyumunu kolaylaştırması açısından da önemlidir. Üstelik, giderek daha fazla küreselleşen Dünyada, birden fazla dil bilmenin onu avantajlı kılması da cabası.

Bir Belgesel Film

Zülfü Livaneli Doğu ile Batı Arasında Bir Ses

Çok başarılı bir çalışma olan *"Zülfü Livaneli-Doğu ile Batı Arasında Bir Ses"* belgeseli, Almanya'da başta orta öğretimdeki Türkçe dersleri olmak üzere, üniversitelerdeki ve halk yüksek okullarındaki Türkçe kurslarında bir ders konusu gibi ele alınıp gösterilmesi gereken önemli bir film çalışması

Bremenli belgesel film yönetmenleri Orhan Çalışır, Cengiz Kültür ve Dirk Meißner'in başarılı bir belgesel film çalışması olan *"Zülfü Livaneli-Doğu ile Batı Arasında Bir Ses"* 2014 yılı Şubat ayında, Zülfü Livaneli'nin de bizzat katıldığı, her üç yönetmenin de bulunduğu Bremen'deki gala gösteriminin ardından Türkiye'deki film festivallerinde de seyirci ile buluşmaya devam ediyor. Bu belgesel film, Berlinale'nin ardından Türkiye'de de Adana *Altın Koza* ve en son *Malatya Uluslararası Film Festivali* gibi birçok film festivalinde izleyicilerle buluştu ve büyük beğeni topladı.

Livaneli'nin çok tanınan *"Ey Özgürlük"* şarkısı Mayıs/Haziran 2013 yılındaki Gezi Parkı eylemlerinde en çok söylenen şarkı olmuştu. İşte bu belgesel film de tam Gezi Parkı eylemlerinde, polislin Taksim Meydanı'nda tazyikli su ve göz yaşartıcı gaz kullanarak göstericileri kuşatmaya aldığı görüntülerle başlıyor. Filmde ayrıca, eylemlere birçok sanatçı ile birlikte destek vermek için Gezi Parkı'na giden ve orada bir de konuşma yapan Livaneli'yi kameraman Cengiz Kültür de kamerasıyla izliyor. Film daha sonra doğal olarak tanınmış sanatçının çocukluğundan günümüze dek olan yaşamından kesitlerle devam ediyor. Asılsız uyduruk bir suçlama ile tutuklanması, 12 Eylül döneminde yurt dışındaki sürgün yılları, uluslararası barış ve dayanışma konserlerinden başka, Yaşar Kemal, Alman sinema oyuncusu Armin Müller-Stahl, politikacı Claudia Roth, Yaşar Kemal'in ünlü romanından beyaz perdeye uyarladığı *"Yer Demir Gök Bakır"* filminin prodüksiyonunu da yapmış olan Peter Schulze, Rutkay Aziz, Maria Farantouri, Yaşar Kemal'in romanlarını Almanca'ya çeviren Cornelius Bischoff gibi daha birçok dostları ve yol arkadaşları ile yapılan söyleşilerle hayat hikayesi, Almanya'daki en son verdiği konserlerine dek anlatılıyor.

Türkiye'de 70'li yıllardan itibaren dört kuşağın şarkılarıyla büyüdüğü çok yönlü ve çok yetenekli bir sanatçı Livaneli, şarkıcılığının yanı sıra, müzisyen, yazar, sinema yönetmeni, politikacı ve UNESCO barış elçiliği gibi görevleri de başarıyla yürüttü ve yürütmeye de devam ediyor. 30'a yakın film müziği yapan Livaneli'nin bugüne dek 10 tane de romanı yayınlandı. Almanya'da ise *"Bo-*

ğazdaki Bir Avrupalı" biyografisinden sonra dokuzuncu romanı *"Serenad"* da Almanca olarak yayınlandı. Kitaplarının birçoğu Japoncadan Bulgarcaya kadar 30'a yakın dile çevrildi.

"Almanya ve Livaneli" denilince bu konuda birkaç söz söylemek gerekir.

Livaneli, konserleri, filmleri ve edebiyat akşamları ile Almanya'da tanınıyor. Seviliyor, beğeniliyor. Zülfü Livaneli'nin 2013 yılında Bremen'de Maria Farantouri ile birlikte verdiği konsere 700'e yakın kişi katıldı. Konsere gelenlerin yarıya yakını Almanlardı ve onun her konserinde olduğu gibi konsere katılanlar konserin başlamasıyla birlikte hemen onun doğal korusu oldu. Bremen'deki konserde de Alman izleyiciler hemen hemen her şarkısını birlikte söylediler.

O yüzden buradan tüm öğretmen arkadaşlara mütevezi bir çağrım olacak:

Çok başarılı bir çalışma olan *"Zülfü Livaneli-Doğu ile Batı Arasında Bir Ses"* belgeseli, Almanya'da başta orta öğretimdeki Türkçe dersleri olmak üzere, üniversitelerdeki ve halk yüksek okullarındaki Türkçe kurslarında bir ders konusu gibi ele alınıp gösterilmesi gereken önemli bir film çalışması.

Bunu iki nedenden dolayı biraz açıklamak gerekir: Birincisi Türkiye'deki demokrasi ve özgürlükler yönünden tartışmalar yapmak, eleştiri ve tartışma kültürüne katkı sağlamak ve olumsuzluklar varsa onları kapatmak yerine *eleştirel* bakarak toplumun gelişmesine katkıda bulunmak açısından olmalı. İkincisi ise lisedeki bir öğrenci, hatta burada doğup büyüyen tüm gençler *"Türkiye ve kültür"* denilince akla sadece Türkiye'nin yemek ve turizm kültürünün değil; müzikte, edebiyatta, sinemada ve sanatın birçok dallarında Zülfü Livaneli gibi Türkiye kökenli daha nice değerlerin olduğunu gururla ve kıvançla söyleyebilmeli. Örnek verebilmeli. Hiç eziklik ve burukluk duymadan. İçinde yaşadığımız çok kültürlü bir toplum olan Almanya'da da kültür, sanat ve edebiyat alanında Livaneli, N. Bilge Ceylan, O. Pamuk gibi, uluslararası düzeyde daha birçok böylesine değerlerin bulunduğu nun ve buradaki kültür-sanat yaşamına da bir katkı sunarak bunun ne kadar büyük bir zenginlik yarattığının bilincinde olabilmeliler. Farklı kültürden insanlar içine kapanarak veya başka kül-

türden olanları dışlayarak veya küçümseyerek değil, aklın ve bilimin yol gösterdiği evrensel ortak değerlere birlikte sahip çıkarak, karşılıklı saygı temelinde insanlığın barış, hoşgörü ve insan sevgisine dayalı geleceği hedef alınarak birlikte yürünmeli.

Onun için nerede olursa olsun Türkçe dersi veren tüm öğretmen arkadaşlara tavsiyede bulunmak istiyorum: Filmi temin edip sınıflarınızda gösterip üzerinde tartışabilirsiniz. Ayrıca filmin yönetmenlerini okulunuza, sınıfınıza davet edip, söyleşiler ve okumalar yaparak birlikte filmi izleyip tartışabilirsiniz. Daha önce de Almanya'daki bazı televizyon kanalları için başarılı belgesel filmler yapan film yapımcıları (örneğin *"Heimaterde"*, ARD) iki yılı aşkın sürelik bir uğraş sonunda yine çok başarılı bir çalışma ortaya koymuşlar.

Film daha başlar başlamaz, "İyi ama bu film Türkiye'yi kötüliyor!" diye önyargılı ve peşin hükümlü düşünenler de olacaktır elbette. Bunu, bazı büyükleri-

mizin işaret parmaklarını göstererek her zaman yaptıkları bir tepki olarak algılamalıyız. Bu ve buna bezel film ve kitaplarda aslında Türkiye kötülenmiyor, aksine daha ileriye gitmesi için bugüne dek sürüp gelen kötülüklerin, olumsuzlukların artık bir daha olmaması için ve Türkiye'nin 21. yüzyılda demokrasisi, özgürlükleri ve kültürüyle çok daha ilerde olması gerektiğinin bilinciyle eleştiri yaparak, tartışarak ve her türlü görüşü saygıyla karşılayıp karşılıklı diyalog kültürü yaratarak daha ileriye ulaşmalıyız...

Yoksa ya yerimizde sayarız ya da daha geriye gideriz ki, bunu çağımızda artık hiç bir ülke hak etmiyor; bizim geldiğimiz ülke, kökenimiz olan Türkiye de ...

(Not: Eğer okuyuculardan filmi temin etmek isteyenler veya film yapımcılarını deneklere, okullara, üniversitelere davet etmek isteyenler olursa yönetmenlerden Orhan Çalışır ile e-posta üzerinden ilişkiye geçebilirler: calisir@gmx.net)

İmdat ULUSOY

Türkçe Felsefe Yapacaklar İçin Felsefe Nedir?

Orhan HANÇERLİOĞLU

FELSEFE (Os. Felsefe, Hikmet, İlmî hikmet, Fenni hikmet, Hubbu hikmet, İlmî aklı, İlim; Yu. Filosofia, Fr. Philosophie, Al. Philosophie, İng. Philosophy, İt. Filosofia) Evrensel bilginin bilimi.

1. *Etimoloji:* Felsefe deyimini, sevgi anlamına gelen Yu. *philia* deyimine *bilgi* anlamına gelen Yu. *sophia* deyiminden meydana gelmiştir ve *bilgi sevgisi* demektir. Bütün dillere Lâtince aracılığıyla geçmiştir. Herakleides Pontikos deyimini ilk kullananın Pythagoras olduğunu söyler, Pythagoras kendisi için "ben bir *philosonhos*'um" dermiş, bununla da bilginin ve bilgeliğin tutkunu olduğunu anlatmak istemiş. Ne var ki son araştırmalar bu deyimini ilkin Herakleitos tarafından kullanıldığını saptamıştır. Böylece Herakleitos, bugünkü anlamındaki felsefenin babası olduğu gibi onun adının da babası oluyor.

2. *İlkçağ:* İlkçağda felsefe, insanın, içinde yaşadığı dünya üstüne edindiği bütünsel bilgiyi dile getireyordu. Bugün de, çok daha geniş kapsamlı olarak, aynı anlamı dile getireyor. Ne var ki arada geçen uzun yüzyıllar boyunca birçok serüvenler geçirmiş, kimi yerde töre bilim ve kimi yerde tanrı bilim kılığına bürünmüştür. Antikçağ Yunanlılarından çok önce eski Mısır, Mezopotamya, Çin ve Hint uygarlıklarında felsefesiz düşünceler ileri sürülmüştür. Ama bütün bunların içinde antikçağ Yunan felsefesinin kendine özgü bir yapısı vardır. Bu yapı, onun, ilk fizikçi-düşünürlerinin elinde biçimlenişinden gelir. Bu fizikçi düşünürler, düşünsel çalışmalarını doğadan yansıyan nesnel gerçekliğe dayamışlar ve düşüncüyü dizgeli olarak masallardan arıtmaya çalışmışlardır. Felsefenin temel sorunları antikçağ Yunan düşünürlerince ortaya atılmıştır. Bu yüzden ki Engels "antikçağ Yunan felsefesi, kendisinden sonraki bütün felsefe akımlarının tohumlarını içerir" der. Antikçağ Yunanlılarında felsefenin amacı bilgiyi sevmek ve aramaktır. Ne var ki *sofia* kökünün aynı zamanda içerdiği *usa uygun davranma* anlamı felsefenin eski Yunan'daki eylemsel yönünü de dile getirir. Bu yüzden antikçağ Yunan felsefecileri bilgiyi, eylemsel işe yararlılık için aramışlardır. Yaşamın anlamı, bu anlama uygun olarak yaşamak için aranmıştır. Görüldüğü gibi felsefe terimine Yunanlı kurucularının verdikleri ilk anlam, en açık ifadesini Marx-Engels anlayışında bulacak olan, diyalektik bir anlamdır. Yüzyıllarca sonra Alman düşünürü Karl Marx "Artık dünyayı açıklamak değil, değiştirmek sözkonusudur" demekle bu diyalektik anlamı dile getirecektir. İnsanlar ilkin *din* kurumunu meydana getirmişlerdi, ama bunu neden meydana getirdiklerini ve bunun ne demek olduğunu düşünmeye başlayınca felsefe'ye yükselmiş oldular. Kaldı ki ilk insanlar bıkıp usanmadan araştırma içgüdülerini, daha ilk günlerinden, korunma içgüdülerinin eylemsel çabalarından edinmiş bulunuyorlardı. Felsefe tarihçileri ilk filozof olarak, dünyanın sudan yapılmış olduğu varsayımını ileri süren Thales'i gösterirler. Aristoteles, Thales'ten çok önce "Okeanos (Yu. deniz demektir)"dur tanrıların babası ve anası" diyen Homeros'a dikkati çeker. Delaporte, 1923 yılında yayımlanan *Mezopotamya* adlı yapıtında, Mezopotamyalıların *yaratılış şarkısından* şu örneği verir: "Ne göğün ne de yerin adı varken, bunların babası Ap-su'yla anası Tiamat'tan çıkan sular tek olarak karma-karışık bulunuyordu" (İbid, s. 1520). Görülüyor ki ilk Yunan düşünürlerinin geliştirdikleri kavramlar, çok eski toplumlardan gelen halk düşünceleridir. Antik-

çağda pratik bilimler pek yavaş gelişmekte olduklarından gerçeği seven ve arayan insan düşüncesi pratikten kopmuş ve bilimin denetinden yoksun kalan felsefe bu yüzden uzun yüzyıllar boyunca *düşünsel* (Fr. Speculatif) alanda gelişmiştir. *Düşüncelilik* (Fr. Idealisme) böylesine başıboş bir düşünce gelişmesinin zorunlu sonucudur. İnsanlar düşüncelerini soyutlayıp kavramlaştırmışlar ve sürekli olarak değişen *fiziğin ötesinde* (Fr. Metaphysique) sonsuzca geçerli saydıkları tanımlarla saptamışlardır. Fizik yapının sürekli olarak değişmesi ve dönüşmesi sonucu olarak pratik bilgi bu kuramsal kavramlarla çatışmaya başlamış, insansal düşünceliliğin karşısına doğasal *özdekçilik* (Fr. Materialisme) dikilmiştir. Her iki aşırı uçta da yanılığara düşen bu iki sistem, sonunda, *eytişimsel özdekçilik* (Fr. Materialisme dialectique)'le aşılmıştır.

3. *Antikçağ:* Evrenin hangi özdekten yapıldığını araştıran Milel'i fizikçilerden sonra *oluş'u* açıklayan Herakleitos'la felsefesiz çalışma evrenselleşiyor. Ama Herakleitos'un doğa biliminin yardımından yoksun bu saf sezisi o kadar geniş kapsamlı ki ona hemen *karanlık* adını takıyorlar. Sokrates "Herakleitos'ta anladıklarım pek güzel, öyle sanıyorum ki anlamadıklarım da... Bu derinliğe inebilmek için Delos'lu bir dalgıç gerek" diyor. Evreni bir yana bırakıp insana dönme zorunludur. Sokrates'e göre felsefe, *neleri bilmediğim bilmek*'tir. Doğa biliminin yardımından ve denetinden yoksun felsefe, ister istemez bir *düşünsel çalışma* olacaktır. Platon onu *doğruyu bulma yolunda düşünsel çalışma* olarak tanımlıyor. Aristoteles'e göre o, ilkeler ya da ilk nedenler bilimi, Epikuros'a göre bir *yaşam bilimi*'dir, *mutlu bir yaşam sağlamak için tasarlanmış eylemsel bir sistem*'dir. Bu çağda felsefe, genel karakteriyle bir töre bilim niteliğindedir.

4. *Ortaçağ:* Augstinus'a göre *Tanrı'yı bilmek*'tir, *gerçek felsefeyle gerçek din özdeş*'ler. Tertullianus'a göre felsefe yapmak *dogma'yı açıklamak ve onun doğruluğunu tanıtlamak*'tir. Scottus Eriugena'ya göre felsefe *inan'ın bilimidir*, felsefenin konusu dinin konusunun aynıdır. Anselmus'a göre de *inanılanı anlamaya çalışmak*'tir. Abaelardus'a göre *inanılanın inanılmaya değer olup olmadığını araştırmak*'tir. Skolastiklere göre felsefe *akılla dogma arasındaki uygunluğun tanıtlanması*'dir. Aquino'lu Thomas'ya göre felsefenin konusu Tanrı'dır, felsefe *Tanrı'nın tanıtlanması*'dir. Sadece Duns Scotus'dür ki ilk kez felsefeyi dinden ayırma eğilimi göstermiştir. Bu çağda felsefe, genel karakteriyle bir tanrıbilim niteliğindedir.

5. *Yeniçağ:* Bir hayli eskidiği halde felsefe tarihlerinin çoğunda hâlâ yeniçağ adıyla dile getirilen felsefe evresinde büyük düşünür Giordano Bruno'ya göre felsefenin görevi *doğayı bilmektir*. Bu anlayış, görüldüğü gibi, düşünsel felsefede çok büyük bir adımdır. Campanella'ya göre felsefenin konusu *eleştiri*'dir. Francis Bacon'a göre felsefe *deney ve gözleme dayanan bilimsel veriler üstünde düşünmektir*. Hobbes'a göre felsefe yapmak *doğru düşünmek*'tir, felsefe *sonuçların nedenleriyle ve nedenlerin sonuçlarıyla olan karşılaştırmalı bilgis*'dir. Descartes'a göre felsefe bir *bilim*'dir ve onu kesin bir bilim yapmak için *geometrik yöntemi metafiziğe uygulamak*'tir. Spinoza da bu düşüncede onu izlemiştir, ona göre de felsefe *genelleştirilmiş bir matematiktir* Leibniz'e göre felsefe *gerçekte doğru olanı anlatmak*'tir, göklerden yere inmelidir ve konusu *beş duyuyla kavranan şeyler* olmalıdır. Locke'a göre felsefe,

filozofların *gözlerini gerçek âleme açmak için bütün düşüncelerimizin duyularımızla gerçek âlemden geldiğini tanıtlamak*'tır, bilgi *düşüncelerimiz arasındaki bağıllığın ya da uyumsuzluğun algılanması*'dir. Condillac'a göre felsefe *duyuların bilgis*'dir. Hume'a göre felsefe *insan zihninin mahiyetini incelemektir*. Diderot'a göre felsefe *bilim*'dir ve ancak doğa bilimleri, fizyoloji ve tıp üstüne kurulabilir. Kant'a göre felsefe *bilginin nasıl mümkün olabileceğini öğrenmek*'tir, bu da bilginin kendi kendisini *eleştiri*'siyle gerçekleşir. Fichte'ye göre felsefe yapmak *varlığın hiç bir şey olmadığını ve görevin her şey olduğunu bilmek*'tir, bu bakımdan da *ben'in bilgis*'dir. Schelling'e göre felsefe *doğa ve ruh çift görünüşünde saltığın bilimi*'dir, bu saltık da *ben'le ben olmayan karşıtlığın özdeşliği*'dir. Hegel'e göre felsefe *düşüncenin kendi karşılıklarıyla çelişerek ilerlemesinin bilimi*'dir, bu bilimse *mantık*'tır. Herbart'a göre felsefe yapmak *bilimlerin temelinde bulunan kavramları aydınlatmak*'tır. Schopenhauer'e göre felsefe *deneyel bir metafizik*'tir, varlığın temelini *irâde* olduğu deneye dayanarak anlaşılır. Spencer'e göre bilim ancak bir kısım tekleştirilmiş bilgidir, felsefe'ye *tümüyle tekleştirilmiş bilgi*'dir. Auguste Comte'a göre felsefe *bütün bilimleri birleştiren bir bilim, bir bilimlerin bilimi*'dir. Bu evrede, görüldüğü gibi, metafizik ve idealist bir açıdan da olsa, felsefe gittikçe bilimselleşmektedir.

6. *XX. yüzyıl:* Yüzyılımızda, eytişimsel özdekçiliğin dışında, yeni olguculuk, yeni Kantçılık, olgucu mantıkçılık, uygulayıcılık, tanrı ve tanrısız varoluşçuluk, uyumsuzluk vb. gibi çeşitli akımlar idealist, usaaykırı ve bilinemezci bir doğrultuda gelişmişlerdir. Camus'ya göre "evren uyumsuzdur ve bilinemez", William James'e göre "insanın evrendeki durumu kedinin kitaplıktaki durumu gibidir, görür ve duyar ama hiç bir şey anlayamaz", Heidegger'e göre "dünya ancak içinde insan varoldukça vardır, içinde insan yoksa dünya da yoktur", Jaspers'e göre "felsefe yapmak, ölmesini öğrenmektir". Fransız düşünürü Roger Garaudy, bütün bu akımları *mızımız felsefeler* adıyla niteler.

7. *Diyalektik:* Marx ve Engels, birlikte yazdıkları *Alman İdeolojisi* adlı yapıtlarında şöyle demektedirler: "Varlıkları gerçekte oldukları ve geliştikleri biçimde ele alırsak (yani bizim görüşümüzden ele alırsak) en derin felsefe sorunlarının bile, daha ilerde ayrıntılarıyla açıklayacağımız gibi, birtakım görgül (somut, gözlemlenebilir) olgular haline geldiğini görürüz" (İbid, İstanbul 1968, çev. Selâhattin Hilâv, s. 79). Karl Marx *Préface a la Critique de l'économie politique*'de de şöyle demektedir: "Felsefe insan kurtuluşunun kafası, proletarya da kalbidir. Felsefe proletarya ortadan kalkmadan gerçekleşemez, proletarya da felsefe gerçekleşmeden ortadan kaldırılamaz" (H. Lefebvre, *Karl Marx*, Ankara 1968, çev. Reşat Baraner, c. I, s. 145). Gene Marx ve Engels, *Ekonomik ve Felsefi Yazılar*'ında şöyle derler: "Bilim ancak maddeden çıkan bilinç ve maddî ihtiyaç biçiminde ortaya çıktığı zaman, yani doğadan yola çıktığı zaman gerçek bilimdir. Bütün tarih, insanın, maddeden çıkan bilincin konusu haline gelmesine başlangıçtır ve insanın insan olarak daha yüksek ihtiyaçları gerçek ihtiyaçlar haline gelecektir. Bizzat tarih, doğa tarihinin, doğadan insana doğru gelişiminin bir parçasıdır. Zamanla doğa bilimi insan bilimini içine alacak, aynı biçimde insan bilimi doğa bilimini içine alacaktır, yani ancak *bir ve tek bilim* varolacaktır" (İbid, Berlin 1932, s. 122).

Klâsik felsefenin en büyük temsilcisi Hegel'e göre "Minerva'nın baykuşu karanlık bastıktan sonra uçmaya başlar" (eşdeyişle: olaylar yaşandıktan sonra felsefe onları anlamlandırır), çağımız felsefesinin kurucusu Marx'a göre bununla beraber Adon da gün doğmadan ötmeye başlar (eşdeyişle; felsefe yaşama yön verir, eylem kılavuzudur). Bilim felsefeyi gereksiz kılmaz, tersine, onunla birleşerek gerçek bir felsefe, bir *bilimsel felsefe* meydana getirir. Felsefe, *evrensel bilim*'dir. Gerçekliğin özel bölümlerinin bilgisini sağlayan bilimlerin hiç biri böylesine bir evrensel bilim olamayacağı gibi tüm bilimlerin toplamı da böylesine bir evrensel bilim olamaz. Çünkü, bilimsel felsefeyle gerçekleştiren evrensel bilgi, tek tek bilimlerin sağladığı bilgilerin mekanik toplamından ibaret değildir. Bütünün bilgisi, parçaların bilgisinin toplamı olmadığı içindir ki bilimlerle birlikte ve onlarla kaynaşmış olarak bir *felsefe* gereklidir. Felsefe, insanın düşüncesi ve toplumu da dahil olmak üzere, evrenin tüm olgularının temeli olan yasaların bilimidir. Aynı ayrı hiç bir bilim bu temel yasaları çözümleyemeyeceği gibi bilimlerin mekanik (felsefesiz) toplamı da bu temel yasaları çözümleyemez. Çağdaş felsefe, klâsik felsefe gibi yorumlayıcı, eşdeyişle açıklayıcı değil, yapıcı, eşdeyişle devrimcidir. Çağdaş felsefe bilimseldir; çünkü hiç bir zaman bilimle çelişmez, tersine, tam ve derin bir uygunluk içindedir...

8. *Çeşitli felsefeler ve tanımlar*: Bütün felsefe akımları, zorunlu olarak, şu iki temelden birine dayanırlar: *Özdekçilik* (materyalizm), *düşüncecilik* (idealizm). Bu iki temelden birine dayanmayan hiç bir felsefe öğretisi olamaz. Bu iki felsefesiz temel, gene zorunlu olarak, iki dünya görüşü ve iki düşünme yöntemi oluşturmuştur: *Eytişimsel* (diyalektik), *fizikdışı* (metafizik). Bugün Marksçılık dışındaki bütün felsefeler, gizli ya da açık, metafizik dünya görüşüne ve düşünme yöntemine bağlıdır. Bunların çağdaş örnekleri, birbirleriyle sıkıca bağlantılı olarak, üç grupta toplanmaktadır: *Çözümsel felsefe* (analitik felsefe), *dil felsefesi* (lengüistik felsefe), *uygusal felsefe* (pratik felsefe). Çözümsel felsefe, felsefeyi dil çözümlemelerinden ibaret sayar. Bunun değişik bir biçimi olan dil felsefesi felsefe sorunlarını dil sorunlarına indirger, örneğin sömürü sözcüğü dilden atılırsa sömürü savının da ortadan kalkacağını ileri sürer. Uygusal felsefe tarihsel süreçte felsefeyi törebilime indirgeyen (özellikle Spinoza, Kant) bir anlayışın süregelidir, günümüzde felsefeyi işeyarlılığa (özellikle Nietzsche'cilik, pragmacılık, Bergsonculuk, varoluşçuluk) indirger. Bu akımların üçü de nesnel gerçekliği ve bilimi yadsıma temelinde birleşirler...

Felsefe deyimini çeşitli düşünürlerce şöyle tanımlanmıştır: İbni Sina, *Şifâ* adlı yapıtında şöyle der: "İlim, kendisine hatâ lâhik olmamak üzere akli insanî sâından olan eşyâyı idrâkdir. Bu, hücceti yakîniye ve berâhini hakikiyeye olursa hikmet tesmiye olunur" (Bilim, insan usuyla yanılığsız olarak nesnelere algılamaktır. Bu, pekin kanıtlarla yapılırsa adına felsefe denir), *Hidâye* çevirisinde şöyle tanımlanmıştır: "Hikmet bir ilimdir ki nefsi insaniye onunla istikmâl olunur" (Felsefe öyle bir bilimdir ki insan onunla yetkinleşir), İsmail Hakkı *Felsefi Ülâ*'sında şöyle der: "Felsefe tamamıyla birleşmiş olan bilgidir" (İbid, s. 3). Ahmet Naim, *İlmünnefis* çevirisinde şöyle demektedir: "Felsefe ileli fâilîye ile ileli gâiye ilmidir" (Felsefe, etker nedenlerle ereksel nedenlerin bilimidir, İbid, s. 18). *Miftâfu-ül Ülüm*'da şöyle bir tanım var: "Kudemâ hikmeti âyanı mevcûdattan bahseder ilimdir deyü târif eyledüklerine göre ulûmu nakliyeye mukabil olur. Hikmet, felsefe mânâsındadır. Mutlaka mâkulâta müteallâk olan ahkâmdan bahseden ilmi hikmet derler" (Eskiler *hikmet*'i gözle görünen varlıklardan sözeden bilimdir diye tanımladıklarına göre usla bulunan değil, öğrenilen bilimlerden demektir. *Hikmet*, felsefe anlamındadır. Kesinlikle ulamlardan sözeden bilime felsefe derler; İbid, s. 9). İsmail Fennî *Lugatçei Felsefe*'sinde "İlmi akli" (ussal bilim) olarak tanımlıyor ve sonra şu sözleri ekliyor:

"Eşyayı hâriciyeden temyizi ve tabiatın zıddı addedilmesi itibâriyle akla müteallik olan tetkikatın mecmuu" (Dış nesnelere ayrılan ve doğanın karşıtı sayılan usun incelemelerinin tümü; İbid, s. 514) Ünlü sözlükçü Andre Lalande *Vocabulaire de la Philosophie*'inde *Métaphysique* adlı yapıtını kaynak göstererek Aristoteles'in tanımını veriyor: "Ussal bilme, sözcüğün en geniş anlamıyla bilim" (Fr. *Savoir rationne, science, au sens le plus général du mot*; İbid, Paris 1926, c. II, s. 586), sonra da şunu ekliyor: "Bu anlam, uzun zaman çağdaş düşünürlerde de muhafaza edilmiştir" (Fr. *Ce sens s'est conservé longtemps ehez les modernes*). Kınalızâde, ünlü *Ahlâk*'ında şöyle tanımlamış: "Hikmet, mevcûdâtı hâriciye nefsül emirde ne halde ise ol hal üzere bilmektir" (Felsefe, dış varlıklar kendiliklerinde neyse onları öylece bilmektir; İbid, s. II). Emile Littré *Dictionnaire de la Langue Française*'inde şöyle tanımlamış: "İlkelerin ve nedenlerin incelenimi" (Fr. *étude des principes et des causes*; Paris 1971, c. V, s. 1820). Cournot, *Essai Sur Les Fondements de Nos Connaissances* (Bilgilerimizin Kaynağı Üstüne Deneme; ch. XXI, 320) adlı yapıtında şöyle tanımlıyor: "Felsefe, bilgilerimizin kaynağı ve pekinliğin ilkeleri üstüne bir araştırmadır" (Fr. *La philosophie disserte sur l'origine de nos connaissances, sur les principes de la certitude*) Francis Bacon da *De Dignitate*'sinde şöyle demektedir (II, I, 4); "Felsefe, bireyselle değil, fakat onlardan soyutlanarak çıkarılan kavramlarla, genellerle uğraşan bilimdir" (*Lâ. Philosophia individua dimittit, neque empressiones premas endividuorum, sed notiones ab illis abstractas complectitur*). Olgucu Auguste Comte da *Cours de Philosophie Positive* (Olgucu Felsefe Dersleri; I. ders, 4) adlı yapıtında şöyle demektedir: "Felsefe, yüksek bir genellik düzeyinde, gerek bir bölüm bilgiyi ve gerek tüm insan bilgisini az sayıda ilkelere indirgemeye çalışan incelemelerin bütünüdür" (Fr. *Tout ensemble d'études ou de considérations présentant un haut degré de généralité et tendant à ramener soit un ordre de connaissances, soit tout le savoir humain, à un petit nombre de principes directeurs*). Armand Cuvillier, *Nouveau Vocabulaire Philosophique*'inde şöyle tanımlıyor (İbid, Paris 1967, s. 139): "Evren ve yaşam üstüne az ya da çok düşünülmüş genel anlayış" (Fr. *Conception générale, plus ou moins raisonnée de l'univers et de la vie*). Paul Robert, *Dictionnaire de la Langue Française*'inde felsefeyi "usun tüm bilgisi" (Fr. *Toute connaissance par la raison*) olarak tanımladıktan sonra "düşünürlerin erkin ve ussal davranışı" (Fr. *Attitude rationnelle et libérale des philosophes*) olarak niteliyor (İbid, Paris 1970, s. 1293). Dagobert D. Runes, *Dictionary of Philosophy*'inde "en genel bilgi" (İng. *The most general science*) olarak tanımlıyor (İbid, Ames 1956, s. 235). Bertrand Russell, *History of Western Philosophy* (Batı Felsefesinin Tarihi, Londra 1946)'sinde felsefeyi "insanları, sürekliliğin araştırılmasına iten içgüdü" (Konu IV) olarak tanımlıyor. Selâhattin Hilâv, *Felsefe Elkitabı* (İstanbul 1970, s. 155)'nda felsefeyi şöyle açıklıyor: "... felsefenin, sürekli bir eleştirme ve arayış; doğruları akıl yoluyla bulmaya çalışan; bilgeliği elde etmeye yönelen, hür bir çaba olduğunu tekrarlayacağız. Çeşitli felsefi görüşlerin ve sistemlerin altında yatan ama tarihî ve sosyal şartlara göre değişiklik gösteren öz budur; felsefi düşünce deyince, bu özü, bu eleştirmeyi, bu arayışı ve bu yönelmeyi anlamamız gerekir. Başka bir deyişle, felsefi düşünce, özgür düşüncedir; evrene ve varolan her şeye karşı kendisini koymuş olan insanın; nesneye karşı öznenin, topluma karşı ferdin akla dayanan araştırıcı düşüncesidir. Felsefe, sürekli bir hayır deyiş aracılığı ile evet'i bulmaya çalışmak çabasıdır. Evet bulunduğu zaman, onu da irdeleyip aşmaya çalışmak; yani yeniden hayır demek çabasıdır. Felsefe sürekli bir olumsuzlama, olumlama ve yeniden olumsuzlamadır; insan düşüncesinin; nesnesini ve kendini sürekli olarak evirip çevirmesi; düşünmesi, eleştirmesi, irdelemesi ve kendisinden uzaklaşmışlığının bilincine vararak yeniden kendine dönmesi; kendini bilinçli kılmasıdır. Başka bir açıdan felsefe, hayatta elle tutulur

halde gerçekleşmemiş olanın, düşüncede gerçekleştirilmesidir; bilgi bakımından en doğru olanın, ahlâk bakımından en iyi olanın, hayat bakımından en anlamlı hayatın, estetik bakımından en güzel olanın araştırılması ve ortaya konması çabasıdır. Ama bu özellik, felsefenin soyut yanını; yabancılaşmış yanını da göstermektedir bize. Felsefe, olan'dan çok olması gereken'den sözeder. Ama bu olması gerekeni somut olarak gerçekleştirmek gücünden yoksundur; ancak düşüncede yani soyut olarak gerçekleştirir. Felsefe, ideal bir dünyanın, iyi ve güzel yaşamının nasıl olması gerektiğini açıklar, ama bunu hayatın kendisinde yani somut olarak gerçekleştiremez; iyi, güzel ve adaletli hakkında bize ancak bilinç verir; bir özlem ve arayış gerçekleştirme ihtiyacı duyurur...

Türk Dil Kurumu'nca yayımlanan *Felsefe Terimleri Sözlüğü*'nde Prof. Bedia Akarsu, felsefenin çeşitli tanımlarını şöyle sıralıyor: "1. Bilimlerin anası olarak felsefe: a. Nesnelere temeline inmek üzere yapılan bilimsel araştırmada kımıldatıcı, yönetici süç. b. Bilimlerin ön ve temel bilimi. 2. (Özellikle 19. yüzyılın ortalarından beri) Tek tek bilimsel araştırmaları bilimsel araçlarla bütünleyen ve yetkinleştiren çabalar: a. Tüm bir evren tablosuna varmak üzere bilimler arasında bağlantı kurma. b. Bilimsel bilginin ilkeleri, varsayımları ve yöntemleri üzerine eleştirel düşünme, c. Bilimsel araştırmalarla insan yaşamı arasında bağlantı kurma. 3. Kendine özgü araştırma yöntemleri geliştiren bilimsel-kavramsal düşüncenin kuşatıcı, bağımsız, kendine özgü biçimi: çözümleme, eytişim, özbetimleme (görüngübilim-fenomenoloji), yorumlama (hermeneutik), varoluşu uyandırma (varoluşçuluk) vb. 4. Bütün bilimsel bilgileri aşma olarak: a. Karşıtlar içinde birliğe varma (Alman idealizmi), b. Kuramsal olarak artık temellendirilemeyen, usdışı (irrasyonel) olan, kişisel yaşantıların ve yaşamın derinliklerinden çıkan değerlere ve değerler düzenine varma (yaşama felsefesi), c. Varoluşun özgürlüğü ve tarihselliği temelinden kalkarak koşulsuz olana, salt olana varma (varoluşçu felsefe). Felsefe iki temel bölüme ayrılır: 1. Sistematik felsefe: Bunun da temel dalları: fizikötesi ya da varlık-bilim (ontoloji), mantık, bilgi öğretisi, ahlâk felsefesi (ethik) ve estetik (sanat felsefesi); ayrıca bunlara ek olarak tarih felsefesi, kültür felsefesi, toplum felsefesi, dil felsefesi, hukuk felsefesi, din felsefesi, doğa felsefesi vb. dallar. 2. Felsefe tarihi: a. Filozofların yaşam ve öğretilerinin tarihi, b. Felsefeyi ve felsefe yapıtlarını çağların ve toplumların kültürel, toplumsal bağlantıları içinde kavramaya ve ortaya sermeye çalışan düşünce tarihi, c. Felsefe sorunlarının tarihi, d. Tarih dönemlerine göre ayrılmış felsefe tarihi, e. Felsefe akımlarını ele alan felsefe tarihi vb."

Türk Dil Kurumu'nca yayımlanan *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*'nde de Dr. Özer Ozankaya felsefeyi şöyle tanımlıyor: "Doğanın ve toplumun varoluşunun, insanın düşünme ve bilme sürecinin yasalarını, başta aktöre, sanat, siyasa olmak üzere kılıklı etkinliklerin oluşmalarını araştırarak bilim". Rosenthal ve Yudin'in *Materyalist Felsefe Sözlüğü*'nde felsefe şöyle tanımlanmaktadır (İstanbul 1975, Aziz Çalışlar çevirisi, s. 154): "Varlığın (tabiat ve toplum) genel kanunlarının, beşeri tefekkürün ve bilgi sürecinin bilimi". *Çözümsel felsefe* de şöyle tanımlanıyor: "Felsefenin günümüzdeki görevini, dilin analizi olarak gören tek tek filozofları, değişik grupları ve eğilimleri bir araya getiren bir akım" (İbid, s. 155). *Antik felsefe* şöyle tanımlanıyor: "Yunan köleci toplumdaki İ.Ö. 2. yüzyıldan İ.S. 6. yüzyıla kadar gelişen felsefi teorilerin bütünü" (İbid, s. 156). *Dil felsefesi* şöyle tanımlanıyor: "(Mantıksal analiz, lengüistik analiz ve günlük dil felsefesi de denir) İngiltere'de yaygın bir analitik felsefe akımı" (İbid, s. 158). *Uygusal felsefe* şöyle tanımlanıyor: "1. Klâsik felsefi sistemlerde etik bölümü, 2. Modern felsefi materyalizme ve bilime karşı yönetilmiş bir akım" (İbid, s. 158).

(Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi*, Cilt: 2, s. 147-152)

PEGIDA İslam Karşıtlığı

Nihat ERCAN

PEGIDA-İslam Karşıtlığı yalnız "Almanya'nın Ayıbı" değil, post-modern küreselleşen "Uygarlıklar Çatışması" ideolojisinde insanlığın bir kayıdır.

Küreselleşme çok boyutlu bir olgudur. Ekonomik, bilişimsel, kültürel, dinsel boyutlar ilk usa gelenlerdir. Ekonomik bilişimsel hegemonya kültürel boyut kazanırken, dinsel küreselleşme sav-karşısav biçiminde bir bütünün iki parçası olarak çelişkili ve hatta çatışmalı gerçekleşmektedir. Toplumsal gelişmeleri ekonomik özellikleri öne çıkarılarak üretim araçlarına sahip olan-olmayan ayırımına dayandıran tarihi materyalist kuram sentezini gerçekleştiremeyerek, reel toplumculuk sürecinin yok olmasına neden olmuş, anamalcı sistemin kendisini sürekli yeniden üretmesiyle, eski-yeni altyapı-üstyapı bütünselliği temelinde çağdaş yapılanma sürecini dönüştürmüştür. Bu kültürel üstyapı, ekonomik altyapıyla etkileşim içinde öne çıkan uluslarötesi öge, tarih boyunca biçim değiştirerek toplumların egemenlerince sürekli ateşlenmiş klasik **dincileşmedir**.

Komünist sistemin çökmesiyle birlikte batılı egemen güçlerin toplumlarına yeni bir "düşman" gösterme gereksinimini "İslam"la karşılanabilirdi. "Medeniyetler Çatışması" adı altında özünde çağdaş uygarlık karşıtı bir ideolojik süreç tarih sahnesine sürüldü. Bir yandan çok yönlü desteklenerek büyütülen adeta hormanlanan dinsellik, diğer yandan dincileşerek, siyasal islam olarak politik/ideolojik nitelikli yapılanma kazandı. Küresel egemen güçler dinselliğe hoşgörülle yaklaşırken, tüm toplumsal alanlar dinselleşiyor/dinselleştiriliyor, diğer yandan da dincileşen siyasal islamla savaşıyor. Geniş toplumsal alan sürekli dinselleşirse, bu sürecin çatışmacı ideolojik bir nitelik ve işlevsellik kazanması olayın doğası gereğidir. Hıristiyan-Batı Medeniyeti'nin çatışmacı yanı gizilgüç olarak yeterli olgunluğa ulaşması/ulaştırılması, ki özellikle ekonomik kriz, işsizlik, umutsuzluk ve hatta aşırı tüketimin tekdüzeliği, sanal yozlaşmayla zihinsel açlığın doyuma ulaşamaması kendisine reel ya da irreel kaşıt bulmak, yaratmak, onunla sürtüşmek, çatışmak ve hatta savaşmak durumuyla durağanlıktan kurtulmayı deneyecektir. Dinci medeniyetlerin, gerekli olgunluğa ulaştıkları anlarda, bu denemelerinin kendi karşıtlarıyla çatışmalara dönüşmesi kaçınılmaz olacak ve adına "Medeniyetler Çatışması" denecektir. Oysa uygarlıktan anlaşılan, beklenen, onun insancılık yolunda, iyilik, doğruluk, güzellik erdemlerini gerçekleştir-mesi, insan soyuna çok boyutlu mutluluğa ve barışa ulaşma yöntemleri sunması olmalıdır.

Toplumlar iyi yönetilemediği, sorunlarının istenilen düzeyde çözümleneme-

diği, beklentilerinin karşılanmadığı durumlarda gerçeklikten uzaklaşarak, uydurma nedenler yaratarak amaç edinme, umut bulma denemelerine yönelir/yönlendirilirler. Böyle dönemlerde yığınlar toplumsal psikoloji yönlendirilmelere açıktır, küçük olaylar toplumsal/yaşamsal yıkımların nedeni olabilir. Tarih bunların nesnel tanığıdır. Toplumsal paronaya ve histeri zamanlarında varsayımsal kurgular büyük, esnek, hafif ve yakın olurken, gerçekler küçük, sert, ağır ve uzak olurlar.

Almanya coğrafyasında yabancıların ve özellikle müslümanların oldukça bulunduğu bazı Doğu Eyaletleri'nde yukarıda belirtilen durumlar, gelişmeler gözlemlenebilir. Rostock olaylarını bir anlamda nedensiz, ya da gerçek nedeni varsayılan yabancılar dönük gelişen ırkçı karşıtlığın düşmanlık boyutuna ulaşmasıydı. Bilindiği gibi bu eyalette çok az yabancı kökenli insan yaşıyordu o dönemde.

Güncel olarak sürmekte olan ve nasıl gelişeceği kestirilemeyen *İslam Karşıtı Partisi* eylemlerinin başlatıldığı eski Doğu Almanya kentinde de durum pek farklı değildir. Kesin olarak ne kadar müslüman kökenli insanın yaşadığı bilinmemekle birlikte, oransal olarak oldukça az olduğu bir gerçektir. Burada planlanması öngörülen sığınmacı barınaklarının Donkişot'un değirmenleri değil de yeli olabilecek bir esintiye savaş açılmasıdır olay. Sicili bozuk, Yeni-Nazi destekli liderin arkasına takılan her toplumsal katmandan insanların varlığı, olayın küçümsenerek savaşılanacak basitlikte olmadığını gösteriyor. Üstelik bir sonraki eyleme katılımın sürekli artması ve egemen politik kesimlerin farklı yaklaşımları olayın boyutunun büyüklüğünü ve önemini gösteriyor. Dresden'de başlayan bu İslam karşıtlığı, hiç bir başka yorum ve yaklaşıma yer bırakmayan ırkçılıktır, güncel adı yabancı düşmanlığı, insanlık düşmanlığıdır. Tüm politik sınıf adını buna göre atmalıdır. Her türlü kafa karışıklığı, yorum farklılığı, yanlış dayanışma, acıma, ucuz popülizm, oy kaygısı, kaypak-dönek tutum, savaşılan ve zamana yayma gibi aymazlıklar, önlenmesi giderek zorlaşan sürecin acı toplumsal yıkımlara doğru ilerlemesine yol açabilir.

Almanya'da yaşayan çok farklı etnik ve ulusal kökenlerden, dünya görüşlerinden insanların tüm diğer niteliklerinden soyutlanarak kimliklerinin salt "Müslümanlar" kavramına indirgenerek, olduğundan büyük ve tek örnek gösterilmesi, hesaplı ya da hesapsız böyle yalın kategorize edilmeleri, kamuoyunda, medyada yalnızca bu kavram kullanılarak, bu insanların özellikle de olumsuz eylemlerde bulunan terörist, politik islamcı, kriminal, yobaz öğelerle özdeşleştirilerek diskrimine edilmeleri "Uygurlık Çatışması" kuramına

da uygun çağdaş FENOMEN'dir. Bu konuda kimi uyarılar olmakla birlikte, Alman politik sınıfının bu kavramı kullanmaktan vazgeçmek bir yana tersine, özellikle ulusal/kültürel kimlikleri ve bu kimliklerin özünü, ana ögesini, olmazsa olmazını oluşturan anadillerinin öğrenimine gelinen yerin dili (*Herkunftsprachen*) fantastik uydurulmasıyla önem verilmemesi, var olan yetersiz olanakların da giderek daha da kısıtlanması, yok sayılması ve "müslüman Almanlar" yetiştirme projelerine uygun politikaların yarım yüz yıldır ulaşmaya çalıştığı sonuç "*Batının İslamlaştırılmasına Karşı Yurtseverler*" adlı "ucube"lerin ve eylemlerin yaratılmasıdır. Bu olay aynı zamanda çelişkili uyum stratejilerinin bir ürünü, politik sınıf temsilcilerinin şaşkınlığı, hazırlıksız yakalanarak ne yapacaklarını bilmeden tutarsız demecilere sarılmaları, oy kaybı derdi ve öngörüsüzlüklerinin, yanılıklarının ve de başarısız (kim bilir belki de başarılı!) politikalarının sonucudur.

Bu konuda alınacak önlemler, yapılacak işler şöyle sıralanabilir:

1. Doğrudan Federal Hükümetin ve Parlamentonun öncülük edeceği karşı eylemdir. Dresden'de ve Berlin'de milyonluk protesto yürüyüşleri ve kınama toplantıları düzenleyerek kararlı tutum gösterilmelidir.

2. Eyalet hükümetleri, parlamentoları bölgelerinde yeterli girişimlerde bulunmalıdırlar.

3. Her türlü demokratik, yasal önlem geciktirilmeden alınmalıdır.

4. Dinselleşme-dincileşme politikaları gözden geçirilerek, evrensel hukuk, insan hakları ve katılımcı demokrasi temelinde inançlara saygılı, çağdaş, laik, hoşgörülü din anlayışının toplumun tüm kesimlerince benimsenmesi yönünde etkin olunmalıdır.

5. Görsel ve yazılı medya, basın sorumlu doğru yayınlarla bu alandaki güncel ve kalıcı katkıları sağlamalıdır.

6. Ekonomik, politik, sosyal, kültürel alanlardaki eksiklikler, yetersizlikler, eşitsizliklerin giderilmesi ciddi bilimsel araştırmalar temelinde toplumsal projeler orta ve uzun süreli olarak gündeme alınmalı, göstermelik zirveler, simgesel doruklarla değil, örgün ve yaygın genel eğitimle en geniş kesimlere ulaşarak, birlikte yaşayarak içselleştirilmeye yönelinmelidir.

Var olanı var olan olarak görüp ondan hareket edilmesi yerine var olanı yok, istenilenin var sayılması stratejik politikalarının başarısızlıktan başka sonucu olamaz. Toplumsal huzurun ve barışın yaşam biçimine dönüştürülmesi zor da olsa, uzun da sürse, engellemelerle başarısızlık olasılığı da bulursa denenmesi zorunludur.

Toplumlar iyi yönetilemediği, sorunlarının istenilen düzeyde çözümlenemediği, beklentilerinin karşılanmadığı durumlarda gerçeklikten uzaklaşarak, uydurma nedenler yaratarak amaç edinme, umut bulma denemelerine yönelir/yönlendirilirler. Böyle dönemlerde yığınlar toplumsal psikoloji yönlendirilmelere açıktır, küçük olaylar toplumsal/yaşamsal yıkımların nedeni olabilir. Tarih bunların nesnel tanığıdır.

Anadili... İkidillilik... Çokdillilik... Çokkültürlülük... Kültürlerarası İlişki...

Yetişkinler Soruyorlar, Çocuklar Yanıtlıyorlar (II)

Oldenburg Carl von Ossietzky Üniversitesi İmdat ULUSOY

Çokdilli ve çokkültürlü bir yeryüzü ve onun küçük birimleri yüzlerce farklı toplumlarda yaşıyor. Yüzyılımızın tüm yeryüzü için geçerli gerçeği bu. Yasaklandıkları ya da baskı altına alındıkları halde tüm toplumlarda binlerce yıldır diller de ayakta kalmaya ve ilerde de daha binlerce yıl sürecek yaşamlarını sürdürmeye devam edecekler.

Yaşamın kaçınılmaz gerçeklerinden birisi olan, anlaşma ve iletişim için dil öğrenme gerçeği de herkesin önünde duruyor: Şu anda yeni doğan bir bebek de bir gün büyüyecek, okul ve meslek öğrenme döneminden sonra evlenip de tıpkı kendisi gibi bir bebeği kucağına aldığı anda aynı soruyu soracak: Şimdi ben bu çocuğumu nasıl ve kaç dilli yetiştireceğim? Bunu nasıl yapabilirim? Başarmak olanaklı mı? Yolu yöntemi var mı? Çevreme baktığımda çok başarılı örnekler de var, başarısız sayılacak örnekler de... Peki bu farklılıkların nedenleri ne olabilir?

Böylesine ileriye yönelik bir perspektifle bakınca karşımıza çıkan her sorunda olduğu gibi bunda da hazırlıksız yakalanmayız ve sonra da hem sorunun hem de hızla geçen zamanın peşinden koşturmacaya girmeden bu öngörülere dayanarak kafamızda bizi başarıya götürecektir somut ve açık bir konseptimiz oluşabilir.

Zamanı durduramayız, ama iyi hazırlık yaparak onu organize edebiliriz. Yoksa son dakika eylem veya kalkışlarıyla atağa geçerse zamanın arkasından sadece at nalı toplayıcısının durumuna düşeriz, kısacası, yani onun tozuna bile yetişemeyiz...

Bunun için yazıya konu olan bu sorunda şimdi önümüzde bunca yılın, özellikle bu konuda ilk ve en yoğun tartışmaların başladığı 80'li yıllardan bu yana yapılan araştırma ve edinilen tecrübelerinden sonra hazine sayılacak kadar zengin ve yeterli birikim ve deneyim de var. O yüzden bir anlamda şunu da imrenerek söylemek mümkün: Şimdiki kuşaklar ve ilerde dünyamıza ayak basacaklar bizlerden, yani göç olgusunun ilk yıllarında yaşayıp, hayatı ve sorunları şaşkınlıkla ve elyordamıyla çözmeye kalkanlardan çok daha şanslılar...

Bilim de bu konularda şimdi daha donanımlı olup, yapılan araştırmalar ve çıkarılan sonuçlardan sonra, bizlere yeterli bilgiler ve zengin tecrübeler sunuyor...

Bütün bunlara rağmen ne yazık ki, yaya kalıp hala zamanın peşinden koşarak yetişemeyenler de var. Bunca birikim ve deneyimlerden yararlanamayıp bu fırsatı kaçıranlar, bunlardan hiç haberi olmayanlar veya bunun çok geç farkına varanlar...

"Adım Sara. Annem Alman, babam Türk. Şu an üniversitede öğrenciyim. Annemin dili Almanca'nın yanı sıra İngilizce ve İspanyolca da biliyorum, fakat babamın dili Türkçeyi konuşmuyorum, çok az anlıyorum. Babalar galiba anneler kadar, konuştukları dili öğretmede başarılı değiller. Babam Türkçe öğrenmemi ya Türkiye'deki tatillere ya da çok ilerdeki bir zamana ertelemiş zamanında. Şimdi Türkçeyi öğrenmem için tam zamanı diyerek içimde bir heves uyandı. Bugün bulunduğum üniversitedeki Türkçe kurslarına katılmak istedim, ama önce çok düşündüm. Sözde yarı Alman yarı Türk olduğumdan ve biraz da anladığımdan hiç Türkçe bilmeyenlerin bulunduğu kurs yerine biraz bilenlerin olduğu kursa katıldım. Bu kursta Türkiye kökenli olup benden daha iyi veya biraz daha iyi bilenler de var. Ayrıca anadili Almanca olup daha önceki kurslara katılarak daha iyi konuşanlar da var. Biraz hayal kırıklığı biraz da burukluk içinde bir hafta sonraki kursa katılmak istemedim, çünkü kursun düzeyi bana uygun gelmedi. İşte burada –bilmiyorum buna hakkım var mı– babama biraz kızdım. 'Neden zamanında bana Türkçeyi öğretmedin?'

diyerek ve ertesi hafta babamı da yanıma alıp doğru Türkçe hocasına gittik. Kursun bitmesini bekledik, sonra da hocayla konuştuk. Hoca durumu çok iyi biliyor, çünkü bizi sanki yakın takibe almış gibi. Türkçe hocası babamla şakalı-esprili konuşmanın ardından yüksek bir adalet duygusu içindeki bir yargıç edasıyla, kararını, daha ilk duruşmada, hem de iki dilde açıklıyor: 'Küçük yaşta kızınıza -bilgisizlikten de olsa- ihmalkar davranıp baba dili olan Türkçeyi öğretmediğinizden dolayı şimdi özel kurs vermesi için bir Türkçe öğretmeni tutup kızınızın ileri düzeyde Türkçe öğreninceye kadar olan özel Türkçe dersi ücretini ödemenize karar verilmiştir. Babam daha baştan, kendi kafasına uygun bulduğu şakacı-esprili öğretmenin bu kararını, mizacına da uygun bulunduğu için gülerek ve sevinçle hemen kabul etti. Etti ama, Türkçe hocasının kararının ardından eklediği, 'Karar aslında daha ağır olabilirdi, fakat bazı hafifletici nedenlerden dolayı biraz yumuşak oldu' sözüne takılan babam, tabii ki hemen bunu da sordu. Bunun üzerine Türkçe hocası babama, biraz da sevecen takılarak, kulağına hafif eğilip, 'Epey geride kalan bu ihmalkarlığa rağmen, bu yanlıştan geri dönerek geç de olsa bugün bir çözüm arayışında olup ta buraya kadar gelmenizden başka hafifletici neden ne olabilir ki?' deyince, eğlenceli ve neşeli atmosferi beğenen babam son merakını da sormayı ihmal etmedi. 'Peki Hocam, bu hafifletici neden olmasaydı, o zaman cerememiz ne olurdu? Bir de onu çok merak ettim?' diye sorunca, hocanın bu soruya verdiği cevap babamın da artık susmasına neden oldu: 'Halil Bey, o karar da hazırda aslında. Kızınız bir yıl süreyle İstanbul'da Türkçe kursuna katılma hakkını alacaktı; hem de tüm giderleriyle tabii... Ben bunu duyunca sevinçten az kalsın uçacaktım ve ağzımdan bir an 'Keşkeee ..!' çıktığını duyduğumda, babam Türkçe hocasıyla tokalaşıp çoktan vedalaşmıştı bile...'

Nasrettin Hoca fıkrası gibi bir olay bu. Ama bu gerçek bir olay, yani bir anekdot, kelimenin tam anlamıyla gerçekten olmuş bir fıkra.

Önemli bir gerçeği, hem de çok çarpıcı olarak anlatıyor. Daha fazla söze gerek kalmadan. Burada asıl ve önemli olan gerçek ise, bunun bir anekdot olması değil, buna benzer daha onlarca, yüzlerce birçok çarpıcı ve ilginç yaşanmış örneklerden sadece, evet sadece bir tanesi olması.

"İlkokuldayken okulumuzdaki Türkçe derslerine katılmak istedim. Özellikle babam, 'Boş ver kızım sen bütün gücünle Almanca öğren, o daha önemli. Türkçeyi nasıl olsa tatilde Türkiye'ye gittiğimizde öğrenirsin, orada kuzenlerinle, yeni tatil arkadaşlarıyla bol bol Türkçe konuşup çabuk öğrenirsin. Hem iki dili birlikte öğrenirken kafan da karışabilir, o zaman Almanca'yı da iyi öğrenemezsin' derdi. Ama bu düşüncenin o zamanlar ne kadar yanlış olduğunu şimdi babam da aradan geçen bunca zamandan sonra kabul ediyor, hatta bu konu açıldığında bana hep, 'Sakin kızım sen aynı bizim yaptığımız hatayı yapma! Çocuklarına küçük yaştan itibaren anadillerini öğret! Bizimki bir cahillikti, o zaman hata yaptık' diye öğütte bulunur hala. Şimdi tüm aile olarak bunun bilincindeyiz elbette. Geç de olsa. Babamı da çoktan affettim ve bu son öğüdünü de kulağıma küpe ettim. (Sevda B. (17), Lise öğrencisi, Bremen)

Mutlaka hepimiz bu ve buna benzer örnekleri ya yaşadık ya da tanık olduk. Fakat asıl olan, eğitimde yapılan hatalardan birisi olarak bundan ders çıkarıp yola devam etmek ve bu yanlışları bir daha yapmamak. Nitekim bilim kuruluşları ve eğitim kurumları da ders çıkarılan bu tecrübelerle hem çok öğretici çözümler sunuyorlar hem de daha bilinçli olarak yollarına devam ediyorlar.

İki bölümlük bu yazı serisinin başlığına bakarak, daha birçok kişinin bu konuda soracağı, mutlaka daha onlarca sorusu olabilir. Değil iki bölümde, daha birçok

bölüm yapılarak devam edilse de yine yanıt bekleyen birçok sorular sorulabilir. Bu iki bölüm halindeki yazıdaki amaç, danışmanlık hizmeti sunar gibi bu konudaki sorulara tek tek yanıt vermeye çalışmak değildi elbette. Daha çok bu konulara dikkat çekerek ve özellikle bu alanda yapılan çok önemli ve değerli araştırmaların olduğunu ve bu kaynaklara başvurulabileceğinin önemini belirtmekti. Almanca veya Türkçe çok önemli kitaplar ve bilimsel araştırmalar var. Die Gaste'de çıkan bu ve benzeri yazıları, zaten her zaman doyumluk değil de tadımlık olarak algılamak gerekir. Bir derginin birkaç sayfasında verilecek bilgilerin çok fazlası bu sözü edilen kaynaklardan temin edilebilir ve yararlanılabilir ve bunlar başvuru kaynakları olarak her zaman için elimizin altında olmalı da.

Yazıya son vermeden başlıkta yer alan, ama henüz iki yazıda da hiç değinilmeyen bu konudan da söz etmekte yarar var. Çünkü bu konu iki veya çokdilliliği tamamlayan, onlardan ayrı düşünülemez, onlardan bahsedildiğinde mutlaka değinilmesi gereken bir konu.

Dil, kültür ve kimlik...

Dil ve kültür ikiz kardeşler gibidir. Dil sadece iletişim sağlama, konuşma demek değil elbette, aynı zamanda bireyin kişiliğinin, kimliğinin oluşmasındaki en önemli faktörlerden birisidir. Kimlik oluşması söz konusu olunca dilin yanından kültür de hemen yerini alır. Okulda veya aileden aldığımız eğitimden, dinlediğimiz masallara, şarkılara ve okuduğumuz kitaplara; etnik, inançsal ve genetik unsurlara kadar çevremizde olup biten her şey kimlik ve kişiliğimizin oluşmasında rol oynarlar. O yüzden dili, özellikle de anadilini öğrenmek kadar bu dilde yaratılmış tüm kültürel-sanatsal-edebi değerlerden de nasibini alır insan. Tarihi, felsefi, edebiyatı, sanatı, yani varlığının kökleri sayılacak geçmişini de inceleyerek kendini zenginleştirebilir, yaşamdan daha fazla tat ve keyif alabilir. İstese de istemesede bunun gereksinimini duyacak, araştırarak ve özümsemeye çalışacaktır. Türkçede yazılmış ve yaratılmış evrensel düzeyde edebiyat, kültür ve sanat alanında çok değerli örnekler var.

Tanınmış çocuk kitapları yazarı Paul Maar'ın yolu bir gün Türkiye'ye düşmüş. İstanbul'daki bir sohbetle birisi ona, N. Hoca hakkında bilgisi olup olmadığını sormuş. P. Maar da tanımadığını söyleyince, sohbetkiler ona birkaç N. Hoca fıkrası anlatmışlar. Bunlardan çok etkilenen yazar, "Aaa, bizde de böyle birisi var ve hem fıkraları-öyküleri hem de karakter olarak aralarında benzerlikler de var. Anlaşılan bu sizin Hoca bizim Till Eulenspiegel gibi birisi." demiş. N. Hoca o kadar ilgisini çekiyor ki dönüşte araştırmaya başlıyor ve ona hayran kalıyor. Bir de kitap yazıyor. Bugün aralarında saz, tef, darbuka, ud çalan Türkiye kökenli müzisyenlerin de bulunduğu sekiz kişilik bir grupta adeta Nasrettin Hoca'yı Almanya'da tanıtmaya turuna çıkmışlar. Çocuk kitapları yazarlığının yanı sıra çevirmen, kitap resimleyici ve çizer, ayrıca senaryo ve tiyatro yazarı da olan P. Maar (78) tüm ekibiyle geçen yıl Kasım ayında katıldığı "Merhaba! Kibum trifft Türke" (Oldenburg Gençlik ve Çocuk Kitapları Fuarı'nda Konuk Ülke Türkiye) fuarının açılış programında iki saatlik Nasrettin Hoca'lı bir "mizah ziyafeti" verdiler. Nasrettin Hoca fıkralarını yeniden anlattığı "Das fliegende Kamel" adlı kitabından ve CD'sinden hazırladığı müzikli-teatral okuma programı sunan yazar, okuma sonrası kısa söyleşide, "Doğu kültüründe bu ve buna benzer, hazine gibi daha birçok değerli ve önemli kültürel miraslar var. Ne yazık ki Batı'da bunlar tanınmıyor, tanıtılmıyor. Bu, örneğin Türkiye için

bir hazine, bunun kıymetini bilin ve sizler de tanıtın!" düşüncelerini de aktardı. Kütüphanede 7'den 70'e herkesin büyük beğeni ve ilgiyle izlediği bu müzikli Nasrettin Hoca okuma gününde üniversite rektörü, belediye başkanı, kütüphane müdürü de N. Hoca gibi bir mizah ustasını ilk kez tanıdıklarını belirterek hayranlıklarını dile getirdiler.

Çok yönlü bir yetenek (sanatçı, yazar, müzisyen) Zülfü Livaneli'nin yaşamını anlatan ve geçen yıl izleyici ile buluşan, belgesel film yapımcıları Orhan Çalışır, Cengiz Kültür ve Dirk Meißner'in ortak çalışması olan "Zülfü Livaneli-Doğu ile Batı Arasında Bir Ses" belgesel filmin sonu, uluslararası düzeyde de tanınmış caz sanatçısı Romy Camerun'un söylediği bir şarkıyla sona eriyor. Zülfü Livaneli'nin bir bestesi olan bu şarkıyı İngilizce olarak ve kendi müzik tarzına da uygun olarak farklı yorumlayan Romy Camerun hem bu şarkıdan

hem de Livaneli'nin müziklerinden o kadar çok etkilanmış ki, bu duygularını belgesel filmde kayıtlara da geçen şu sözlerle dile getirmeye çalışıyor: "Hayır, ben daha önce Livaneli'yi hiç tanımiyordum, adını da duymamıştım. Çevremde sorup soruşturduğum. İnanılacak gibi değil. Benden başka herkes tanıyor ve biliyordu. İtiraf etmeliyim. Bundan utanç duydum..."

Türkçe -ve daha bir çok dünya dilleri- ne yazık ki, kerametleri kendilerinden menkul "Grande Nation" dilleri (İngilizce, Fransızca vb.) gibi prestijli veya itibarlı diller (!) sayılmadıklarından, ikinci veya üçüncü sınıf diller muamelesi gördüklerinden, bu dilleri anadili olarak konuşan, özellikle kimi çocuklar ve gençler de komplekse kapılıp ya hiç sahiplenmiyorlar, gizlemeye çalışıyorlar ya da duruma göre utana çekine, eziklik içinde söylemeye ve konuşmaya çalışıyorlar. Burada kabahat elbette bu gençlerde değil, asıl suçlu, başka dilleri,

başka kültürleri küçümseyen, dışlayan, onları bir türlü kabullenemeyen, çokkültürlülüğü ve çokdilliliği zenginlik olarak değil, kibirli ve küstah bir anlayışla korku ve endişe yaratacak bir olgu gibi gören ve toplumda estirilen ırkçı ve insan düşmanı politikadır, politikacılar...

ABD'nin 35. Başkanı J. F. Kennedy 22 Kasım 1963'te Dallas'ta öldürüldüğünde eyaletlerden birinde, yerel bir radyo Aşık Veysel'in bir türküsünü çalar. "Anlıyor musunuz şarkının sözlerini, neden bu şarkıyı dinletiyorsunuz?" diye soranlara program yapımcısının cevabı şu olur: "Hayır. Anlamıyorum; ama bu içinde bulunduğumuz durumu bundan daha iyi anlatacak bir şarkı olmaz..." der.

Bu da, son zamanlarda sinsice, saf ve bihaber insan avına çıkan maskeli ve simsar suratlı, yeni türeme neo-nazi kılıklı pedadıcılara kapak olsun..!

Alman-Türk Gençlerin Dışlanma Deneyimleri ve Kendilerini Konumlandırışları

Moritz MERTEN Kassel Üniversitesi/Kentsel Gelişim Enstitüsü

"Türkiye ve Arap ülkelerinden gelenler gibi başka kültürlerden gelen göçmenlerin çok zorlandıkları çok açıktır." (Horst Seehofer, 2010)

Bundan 15 yıl önce, Almanya'nın bir göç ülkesi olduğunun siyaset tarafından resmen kabul edilmesi iyi bir şeydir. O günden sonra göç ve entegrasyon konusu çokça tartışıldı. Siyaset ve medya tartışmalarında, Türk göç kökenli ya da diğer islam ülkelerinden gelen gençlerin entegrasyonunda neden zorluklarla karşılaşıldığı sıkça soruldu. Entegrasyonun ne anlama geldiğini burada ele almayacağız. Ama Alman kamuoyunun en azından bir kısmı için entegrasyon kültürel asimilasyonla aynı şeydir. Bu, diğer insanların, özellikle Avrupa dışı ülkelerden gelen insanların Alman kültüründen temelden farklı kültüre sahip olduklarından Alman topluma entegrasyonda zorlandıkları varsayımına dayanır.

Bunun odak noktasında göç kökenli Türkler bulunmaktadır. Herşeyden önce göçmen grupları içinde en büyük kesimi oluştururlar ve Alman çoğunluk toplumu için çok büyük bir kültürel farklılığa sahip oldukları kabul edilir. Sonuç olarak, göçmenlerin soyundan gelen ikinci ve üçüncü kuşak, kendilerini ev sahibi ülkenin kültürü ile ebeveynlerinin, yani dedelerinin kültürü arasında olduğu söylenen bir kültürel çatışma içinde buldular. Her ne kadar onlar Alman yurttaşı ve Almanya'da doğup büyümüşlerse de, çokluk "Alman" olarak görülmedikleri gibi, "ötekiler" olarak kabul edilirler. Almanya bir göç ülkesi olarak kabul edilmesine rağmen, Almanya'da ulusal kimlik hala köken, dil ve "kültür" üzerinden tanımlanıyor. BIM'in "Göç Sonrası Almanya I" araştırmasının sonuçları da bunu göstermektedir. Buna göre, araştırmaya katılanların %37'si için Alman soyundan gelmek Alman olmanın en önemli ölçütüdür ve %37,8'i türbanın terk edilmesini savunmaktadır.

"Alman" ve "Türk" arasındaki kültürel farklılık üzerine yapılan tartışma ile bağlantılı olan bu dışlayıcı Almanlık anlayışı, Al-

man-Türk gençliğin kendilerini nasıl gördükleri ve konumlandıkları konusunda belki de büyük bir etkiye sahiptir. 2008 yılında Berlin-Neukölln'deki bir gençlik merkezinde bitirme tezi araştırması çerçevesinde yaptığım 10 görüşme bunun ipuçlarını vermektedir. Niteliksel görüşme az sayıda olduğundan, her ne kadar sonuçlar genelleştirilemezse de, en azından olası ilişkileri göstermektedir. Görüşmeler, herşeyden önce, gençlerin, Almanya'daki göç kökenli Türkler üzerine çıkan medya haberlerini aşağılayıcı olarak algıladıklarını açıkça göstermektedir. Kendi göç kökenleri nedeniyle ayrımcılığa ve hakarete uğradıklarına ilişkin kendi deneyimleri bulunmaktadır. Bu ötekileştirme süreci, yani öteki olarak kabul edilmeleri, aşağılanmayla bağlantılı olarak, tanınmanın reddedilmesi yaralayıcı ve sinir bozucu olarak görülmektedir.

"Yani şimdi doğru söylemek gerekilirse, şimdi burada bir tartışma olsaydı, yabancılar ve Almanlar gibi ve... Ben de yabancıyım, her ne kadar kendimi Alman hissetsem de, biliyorum. Beni de hemen o tarafa itirdi ve ben de onlardan olurum." (Cemre, 24 yaşında)

Öte yandan görüşülen gençlerin bir kısmı, medyada ve genel tartışmalarda sıkça yer alan "Alman" ve "Türk" arasındaki kültürel farklılığı, örtük ya da açık bir değerlendirme yapmaksızın vurgulamaktadırlar. Görüşmelerdeki kendi ifadelerinde, günlük yaşantıda "Alman" ve "Türk" olma arasındaki sınırların çok net olmadığını anlatıyorlar. Onlar, grup içerisindeki "Türklerin" homojenliğini ve "Almanların" karşısındaki farklılığı tanımlıyorlar, "Alman" ile "Türk" arasındaki sınırı geçme ya da sınırı ortadan kaldırmayı gösteriyorlar ve iki grup arasında sınır çizilmesini sorguluyorlar. Ayrıca bunu toplumsal yönüyle, yani klişeleşmiş "Türk" özellikleri ve davranışları için sosyo-ekonomik koşullarda ve zor aile ortamında büyü-

menin nasıl olduğuyla açıklıyorlar. Bununla beraber yaşamlarının sadece etnik ya da kültürel olarak ele alınmaması gerektiğini vurguluyorlar.

"Ehh... her millette öyle kişiler var. Bu bir kişilik meselesi, bu konuda." (Erkan, 18 yaşında)

Kamusal tartışmalarda sıkça "Alman" ve "Türk" arasındaki sınırın kesin biçimde çizilmesi, ayrıca ötekileştirme ve dışlanma deneyimleri görüşülen gençlerin kendilerini konumlandıklarında etkide bulunmuştur. Dış konumlandırma tartışmalarında, yani başkalarının bireysel özelliklere yapılan göndermeler ve potansiyel olası konumlandırmalar öz-konumlandırmayı (geçici olarak) geliştiriyor. Konumlandırma kavramı, kimlikle benzeştir, ama süreçseldir, potansiyel değişkenliği ve bireylerin aktif rolünü vurgular. Konumlandırma farklı düzeylerde oluşabilir. Örneğin cinsiyet ve cinsellik düzeyinde, din ya da toplumsal çevre düzeyinde ve belirli gruplara aidiyet duygusunu baskılamada ortaya çıkabilir.

Görüşülen gençlerin tümü Alman vatanı ya da Alman vatandaşlığına geçmeye aday olsalar da, Almanya'da büyümüşler ve Berlin'de kendilerini evlerinde hissediyorlar, ama buna rağmen kendilerini bir "Alman" olarak konumlandırmıyorlar. Bunun nedeni, "Alman" değil, "öteki" olarak algılanmaları ve etnik-ulusal konumlandırma "Alman"dan dışlanmaları olabilir.

"[Almanlar -yazar] nerede olduklarını biliyorlar. Onlar evlerinde. Ve sen burada düşünüyorsan, sen evinde, ve günün birinde öyle bir söz işitirsin ki seni tekrardan kendine getirir." (Cemre, 24 yaşında)

"Türk" olarak yaşadıkları dış konumlandırma deneyimlerini kişisel olarak kabul ediyorlar. Ancak bu deneyimi, Türkiye'de kendilerinin ulusal kimliklerinin reddedilmesi ve kendilerinin "Almanca" ya da "Almanyalı" olarak dış konumlandırmaya uğ-

radıkları için kısmen kabul ediyorlar. Görüşmeye katılan gençlerin tümü, kendilerini hem Türkiye'ye, hem de yaşadıkları Almanya'ya bağlı olduklarını hissediyorlar ve her iki kültürden de etkilendiklerini söylüyorlar. Bu nedenle, bazıları, kendilerini "yarı-yarıya", "ikisinin arasında" ya da "ortada" olarak konumlandırıyorlar. Büyük olasılıkla bu biçimde kendilerini konumlandırmaları, her iki deneyimden, hem dış konumlandırma ve sınırlandırmanın, hem de öznel bakış açısının ve günlük deneyimlerin bir sonucu.

"Ama ben de Türk olduğumu söyleyemem, çünkü ehm... Türkiye'ye gittiğimde, orada bir Almancıym, bir Alman olarak görüyorlar. Buraya geldiğimde Türk'üm... Ortada birşey yani." (Gül, 22 yaşında)

Gençler, çokluk etnik, yani etnik-ulusal köken ötesinde kültürel nitelenebilir ve konumlandırmaya da itiraz ediyorlar. Örneğin kendilerini "insan" olarak konumlandırıyorlar ve tüm insanların eşit olduğunu vurguluyorlar. Böylece kısmen kendi kültürel farklılıklarını ifade etmiş oluyorlar. Bu da, yer yer medyada ve kamuoyunda söylendiğinin tersine, gençlerin günlük yaşamlarında, "Alman" ve "Türk" kültürü arasındaki sınırların çok da net olmadığını göstermektedir. Öte yandan sürekli kendilerine maledildiği için, bu sınırların kendilerini konumlandırışlarındaki faturasını da üstleniyorlar. Bu durum, özellikle kendisini "arada" ya da etnik kategorinin öteki tarafında konumlandırılan gençlerde görülüyor. Görüşülen gençlerin ifadelerinde de açıkça görüldüğü gibi, Türk göçmenlerin yabancı oldukları ve entegre edilemediklerine ilişkin tartışmalar, gençlerde dışlanma ve buraya ait olmama duygusunu uyandırıyor. Böylece bu tür entegrasyon tartışmaları, kendi eleştirdiği duruma düşüyor: Göç kökenli Türk gençleri burada büyümelerine ve Alman vatanı ya da Alman vatandaşlığına rağmen kendilerini Alman olarak hissetmiyorlar.

“Der Mensch ist, was er isst”* – III

Asuman ÖKTEM

*“İnsan ne yerse odur” (Ludwig Feuerbach, Die Naturwissenschaft und die Revolution, 1850, GW 10, s. 358.)

Gerçekte “insan ne yerse odur” sözü, “insan ne üretirse onu yer” saptamasıyla birleşiktir. Ancak üretim süreci ile tüketim sürecinin birbirinden kesin çizgilerle ayrılması, kırdan kente ya da bir ülkeden başka ülkeye göç, üretim-tüketim ilişkisini farklılaştırmıştır.

Kentler, bir ülke sınırları içinde değişik ürün üreticilerinin bir araya geldiği, ürünlerini daha geniş ölçekte paylaştıkları, üretim bilgisinin ve deneyiminin genelleştiği yerlerdir. Kente göç eden kırsal insanlar, yöresel ürünlerini ve buna bağlı yiyeceklerini de beraberlerinde getirmişlerdir. Bir dönem, yani kentlileşene kadar, kent varoşlarında, kendi yöresel yiyecekleriyle kapalı devre yaşam süren yeni kentli göçmen, diğer yöre insanlarıyla temasa geçtikçe, bir yandan kendi yiyecek türlerini diğerleriyle paylaşmış, diğer yandan bunların ticaretinden belli bir gelir elde etmeye başlamıştır.

Yöresel yiyeceklerin ticarileşmesi, çokluk, göreceli olarak kentsel ilişkiler içinde olan kesimden gelen göçmenler arasında yaygınlaşmıştır. Balkan göçmenleri (muhacirler) bu konuda bir ilki oluşturmuşlardır. Benzer durum yurtdışına, Almanya'ya işgücü göçüyle birlikte ortaya çıkmıştır.

Ancak kent, sadece bir ticaret alanı olmayıp, aynı zamanda bir iş alanı, işveren-işçi farklılaşmasının alanıdır. Göçmenlerin çoğunluğu işçilerdir, içlerinden küçük bir azınlık işveren konumuna gelmişlerdir.

Kentlerin ucuz işgücü deposu olan göçmen mahallelerindeki işçileşmenin artması, göçmenin kırsal ve tarımsal üretimle doğrudan ilişkisinin azalmasına yol açmıştır. Göçmen mahallelerindeki (gecekondu semtleri) bakkallar, bu ilişkinin azalması ölçüsünde gelişmiş ve marketleşmiştir. Gecekonduların tapulaştırılması ve “kat karşılığı” gecekonduların apartmana dönüştürülmesiyle birlikte azalmaya ve yerini market yiyeceklerine bırakmaya başlamıştır.

Bu durum yurtdışı göçünde çok daha belirgin olmuştur.

Yurtdışı göçü, yalın bir kırdan kente göçün ötesinde, doğrudan ucuz işgücünün ihracına dayanır. Bu yüzden yurtdışına giden işgücü, daha ilk andan itibaren işçileşme süreciyle yüzyüze gelmiştir. Sabahın ilk ışıklarıyla işe giden ve akşamın son ışıklarıyla evine dönen göçmen işçi, bir süre çalışmayan ve tam gün evde kalan “evkadını” üzerinden yöresel/geleneksel yiyeceklerle beslenmesini sürdürebilmiyse de, kadının çalışmaya başlamasıyla birlikte (özellikle 1980'den sonra) bunu sürdüremez hale gelmiştir. Yine de kentlere özgü yiyecekler göçmen işçinin yaşamında çok az yere sahip olmuştur. (Burada yurtdışı göçmen toplumdaki para biriktirmeciliğinin getirmiş olduğu “ucuz beslenme” eğiliminin yöresel/geleneksel yiyeceklerin tüketilmesi üzerindeki etkisine değinmeyeceğiz.)

Kentlerin günlük beslenme tarzında en tipik olan sabah kahvaltısıdır.

Kent toplumu (*bürgerliche Gesellschaft*), genellikle devlet ve özel işyeri bürokrasisinin çalışma zamanlarına göre biçimlenmiştir. Yaklaşık 7.45/8.00'de okulda dersler başlar; 8.00/8.30 işyerlerinde mesainin başladığı saatlerdir. Kentli, tipik olarak, saat 7.00-7.30 ara-

sında evde ailecek kahvaltı yapar. Bu açıdan, “kahvaltı kültürü”, doğrudan kentlerin ülke yaşamında belirgin ve egemen hale gelmesinin bir ürünüdür. Bu nedenle de, kahvaltı kültürünün ilk ve gelişkin örneği İngiltere'dir.

Genellikle İngiliz kahvaltısı, sosis, domuz pastırması, yağda yumurta, domates, puding, reçel/marmelat, haşlanmış yumurta ve tosttan oluşur. Çay ya da kahve kahvaltının ayrılmaz içeceği. Eski İngiliz kolonisi olan ABD'de kahvaltı, büyük ölçüde İngiliz tarzı olmakla birlikte kızarmış ekmek özel bir yere sahiptir.

Fransız kahvaltısı, reçel ya da bal ve yağ sürülmüş baget, kruvasan (*croissant*), yağda yumurta ve hiç tartışmasız kahveden oluşur.

Alman kahvaltısı, İngiliz kahvaltısıyla benzeşliği olmakla birlikte, yoğurt, quark, haşlanmış yumurta, omler vb. eklere sahiptir.

Gelişmiş sanayi ülkelerinin bu kahvaltı tarzı, ifade ettiğimiz gibi, kent toplumunun tipik özelliğidir. Ama ülke nüfusunun çoğunluğunu işçiler oluşturur. İşçiler ise, günün ilk ışıklarıyla birlikte işbaşı yaparlar. Güne, yani işe, doğrudan kahve ile başlarlar. Kahve-üstü atıştırmalar, yine ayaküstü yapılır ve çokluk sandviç, kruvasan vb. yiyecekler olur. Bu nedenle, “kahvaltı kültürü”, işçiler açısından, sadece tatil günlerinde görülebilen bir özelliktir. Buna da, sadece pazar günleri görülen bir “brunch kültürü” demek daha uygundur. (*Brunch*, kahvaltıda olduğu gibi, İngiliz geleneksel pazar yemeğidir ve kahvaltı (*breakfast*) ile öğlen yemeğinin (*lunch*) birleştirilmiş halidir. Pazar ayininden sonra yapılır ve genellikle öğlenden sonra 3'e kadar sürer.)

Türkiye'ye gelince, kahve-altı kültürü, Osmanlı'nın son dönemlerinde ortaya çıkmış ve İngiliz-Fransız-İtalyan levantenlerine özgü bir sabah atıştırmasıdır. Klasik İngiliz vb. kahvaltısı Osmanlı'da kahve-altı yiyecek olarak modalaşmıştır. Anadolu'da ise, ister klasik, ister levanten nitelikte olsun hiçbir kahvaltı kültürü mevcut değildir. Kahvenin Yemen'den geldiği ve sadece üst tabakalar tarafından tüketildiği bir ülkede kahve-altı yiyeceklerin ortaya çıkması zaten olanaksızdır.

Geleneksel Anadolu sabah yiyeceği, hiç tartışmasız *çorbadır*. Tarhana çorbası, yoğurt çorbası, mercimek çorbası, ayran çorbası vb. çorba çeşitleri yörelere göre sabah yiyeceğinin tümünü oluşturur.

Bugün “geleneksel Türk kahvaltısı” adı verilen yiyecekler, tümüyle levanten döneminden gelen ve Cumhuriyet'le birlikte gelişen “batılılaşma”nın bir ürünüdür. Bir diğer ifadeyle, “Türk kahvaltısı”, İngiliz klasik kahvaltısının Anadolu'ya özgü bazı yiyecek türleriyle desteklenmiş bir versiyonudur ve sadece kentlere özgüdür.

“Türk kahvaltısı”, herşeyden önce çayla başlar. Beyaz peynir, siyah zeytin, reçel, haşlanmış yumurta ve beyaz ekmek bu kahvaltının temel ve vazgeçilmez unsurlarıdır. Yöresel bir yiyecek olan sucuk ve pastırma, kentleşmeyle birlikte kahvaltı yiyeceklerinin içinde yer almıştır. Sucuklu ya da pastırmalı yumurta bazı durumlarda kahvaltının ayrılmaz ögesi haline gelmiştir. Kaymak ve bal “zengin kahvaltısı”nın en tipik özelliği olurken, 1980'lerde bu “füzyona”, salam ve sosis eklenmiştir. Turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte, yağda yumurta, omler, gözleme vb. tür yiyecekler

de “zengin kahvaltı” menülerinin bir parçası olmuştur. Bunun yanında, özellikle İzmir'de börek ve çay (ya da süt) tek başına kahvaltı niteliğindedir.

Turizmle birlikte ortaya çıkan “açık büfe” tarzı, bir yandan kahvaltıyı *brunch*laştırırken, diğer yandan “serpme kahvaltı” modası yaratmıştır. Bu da “gözle doyum”u esas alan bir tarzıdır.

Her türlü ekleriyle birlikte “geleneksel Türk kahvaltısı” da sadece kentlere özgü bir sabah yemeğidir. Sadece çayın demlenme süresi bile başlı başına bir zaman gerektirir. Bu nedenle, sadece kendi ürettiğini tüketen ve gün ışırken tarlasına, bahçesine giden kırsal nüfus için kahvaltı boş zaman işidir, zengin işidir.

Kentlere göç eden ve işçileşen kırsal nüfus, gerek kırsal yaşamdan gelen alışkanlıklarla, gerekse işçilerin çalışma/vardiya saatleri nedeniyle kahvaltı yapamazlar. Ancak vardiya saati 8-16 arasında olan işçi ailelerinde kısmen kahvaltı yapma alışkanlığı ortaya çıkmıştır. Bu da, üç vardiya çalışan işçiler için üç haftada bir haftadır. Bunlar da, sıklık yüksek ücret alan otomotiv vb. sektörlerde çalışan işçiler için geçerlidir.

Din ve Geleneklerin Kısacasında

Zehra İPŞİROĞLU

İnançların ve Dinlerin Bir Aradlığı

Seul'de yaşayan Koreli bir arkadaşım annesinin Budist, babasının Taoist, amcasının protestan, ailenin diğer bireylerinin Konfüçyüyanist, kendisinin ise Katolik olduğunu anlatmıştı. Ailede herkes birbirinin inancına saygılı. Kimse kimseye kendi inancını dayatmaya çalışmıyor. Din ve inanç özel alana girdiği için devlet okullarında din dersi de yok. Ama dini odak merkezi yapan özel okullar, sözelimi Katolik okulları var. Halkın din özgürlüğü yasal düzenlemelerle de garanti altına alınmış. 1995'te yapılan araştırmada halkın %50,7'sinin kendine özgü dini inanışlarının olduğunu saptamış. Genel anlamda ise halkın %46'sı Budist, %39'u Protestan, %13'ü de Katolik. Bunların dışında kalanlar ise Şamanizm, Konfüçyüyanizm ve İslam inancını benimsemiş. Arkadaşım farklı inançların yaşandığı bir ortamda nasıl yaşandığını uzun uzadıya anlatırken ister istemez içim sızladı. Halkın eğilimleri ve yaşam biçimlerine göre dini inanışların çeşitlilik göstermesi ve insanın inancını kendi seçimine göre özgürce yaşaması ne kadar güzel! Bizim açımızdan din ve inanma ya da inanmama özgürlüğünün kuşkusuz tek formülü laiklik. Laikliğin olmadığı bir ortamda Sünni İslam geleneğine dayanan dinsel dayatmalar da giderek yoğunlaşacağı gibi Alevilik, Hıristiyanlık, ateistlik gibi farklı inançlara da hak tanınmayacaktır.

İslam dini üzerine tartışmalar ve hakkında ölüm fetvası verilen Hamed Abdel Samad

Sadece bizim toplumumuzda değil batıda da en çok tartışılan ve konuşulan konu günümüzde dayatmacı ve otoriter bir kimlikle ortaya çıkan İslam. Otoriter söylem faşizan bir yaklaşımla bırakın eleştiriyi, gerçeğin tarafsız bir biçimde söylenmesine bile tahammül gösteremiyor ya da bilinçli bir biçimde sanal düşmanlar yaratarak toplumdaki gerilimi ve kutuplaşmayı artırıyor. Bunun en güncel örneklerinden birini İslamın, merkezine bireyi değil cemaati aldığını söylediği için Erdoğanistler tarafından tehdit edilen, başbakan tarafından hakarete uğrayan gazeteci Amberin Zaman'ı hedef alan kampanya gösteriyor.

İslam demokrasi kültürüyle bağdaşabilir mi, kısaca liberal bir İslam anlayışı olabilir mi, çok kültürlü toplumlarda herkes kendi inancını dilediği gibi yaşayabilir mi gibi sorunlar Hristiyanlığın baskılarından çoktan kurtulmuş olan batı ülkelerinin gündeminden yıllardır hiç çıkmıyor.

Almanya'da yaşayan Mısır kökenli siyasal bilimci, tarihçi ve yazar Hamed Abdel Samad Haziran 2013'te Kahire'de yaptığı bir konuşmada Müslüman Kardeşlere faşist dediği, dinle ve cinsellikle ilgili bazı tabuları kıldığı, Şeriatın ölçütleriyle de günümüz yaşamının yönlendirilemeyeceğini söylediği için dikkatleri üstüne çekiyor. Kısa bir süre sonra da hakkında tıpkı Salman Rüştü'de olduğu gibi ölüm fetvası çıkartılınca polis koruması altında yaşamaya başlıyor. Hamed Abdel Samad'a göre demokrasilerde dini ve inancı odak noktası partiler her zaman olabilir, olmalıdır da, önemli olan bu tür partilerin de diğer partiler gibi demokrasinin kurallarına, yani insan haklarına, kadın erkek eşitliğine vb. saygılı olmaları ve parti tasarımlarını da ona göre hazırlamalarıdır. Bu bağlamda Tayyip Erdoğan'a da yoğun bir eleştiri getiriyor. Biz İran değiliz kendimize özgü bir toplum yaratacağımız düşüncesinin temellerinin Erdoğan'la değil Atatürk'le ve laiklikle başladığını vurgulayarak Erdoğan'ın böyle bir mirasın

üzerine oturduğunun altını çiziyor ve din insanlar içindir, insanlar din için değildir görüşünden yola çıkarak dinle politika yapılmasının tehlikelerine değiniyor. Sonuçta İslamı odak noktası yapan hiçbir ülkede demokrasinin yaşanmadığına dikkati çektiği gibi (*Youtube, İslam und Demokratie, Chancen oder Widerspruch*) bir ülkenin anayasasında "İslam dini ülkenin resmi dindir" gibi bir belirlemenin de ne kadar tehlikeli olduğuna değiniyor.

İmam bir babanın oğlu olan Samed, Kahire çevresindeki bir köyde dini bir eğitim alarak imam olarak yetiştirilmiş. Üniversite yıllarında bir süre Müslüman Kardeşlere katılmış, ancak sonraki yıllarda grubun otoriter ve faşizan yapılanmasından tedirgin olarak onlardan ayrılmış ve Fransız ve İngiliz dilleri ve edebiyat okumuş, daha sonra da evlenerek Almanya'ya göç etmiş. Hamed Abdel Samad'ın birkaç yıl önce Almanya'da çıkan "*Gökyüzüyle Vedalaşmam*" (*Mein Abschied vom Himmel*) kitabını okuduğumda olağanüstü etkilendim. Bu kitapta yazar yoksulluğun, cehaletin egemen olduğu Mısır toplumunun özellikle kırsal kesimini anlatırken cinsellik, şiddet ve toplumsal cinsiyet üzerinde durarak tabu konuları şimdiye değin hiçbir otobiyografide okumadığım kadar büyük bir açık yüreklilikle gündeme getiriyor. Çocukken ilk kez dört, ikinci kez on bir yaşındayken tecavüze uğramış olduğu için tanrı ve kimlik arayışı travmalarla dolu. Samad'ın iç çatışmalar ve arayışlarla örülü kişisel öyküsünde bütün bir toplumun, dahası İslam dünyasının profili ortaya çıkıyor. Büyük bir duyarlılıkla kadınların Mısır'daki konumu, sözelimi ailede şiddet üzerinde dururken, Mısır'ın bir çok yöresinde uygulanan kadın sünnetine de karşı çıkıyor. Çabaları sonucu kendi ailesinde ve köyünde bir dönüşüme yol açıyorsa da yoğun tepkileri de beraberinde getiriyor. Öte yandan Almanya'ya yerleşip de üniversitede okumaya başladıktan sonra orada bir göçmen olarak yaşadığı bunalımları, özellikle de onu bir hastalık gibi saran yalnızlığını, oradaki arayışını ve ilişkilerini ve Almanya'nın göçmenleri kucaklayan değil tam tersine ötekileştiren buz gibi soğuk havasını gündeme getirirken ister istemez 11 Eylül olaylarının elebaşlarından Almanya'da uzun yıllar yaşamış ve orada doktora yapmış olan Muhammed Ata geliyor aklımıza. Hamed Abdel Samad Münih'de üniversitede öğrenimini sürdürdüğü yıllarda Türk kökenli göçmen grupların arasına da karışıyor. Öğrencilerin aralarındaki kardeşlik, dostluk, sıcaklık ve dayanışmadan çok etkileniyor, ancak ona kol kanat geren bu kesimin Milli Görüş'e dahil olduğunu anlayınca hemen bu insanlarla ilişkisini kesiyor. Çünkü hiçbir cemaatin baskısı altına girmek istemiyor. Tanrı ve kimlik arayışı zaman içinde onu yoğun bir iç hesaplaşmaya götürüyor. Nitekim şiddete karşı çıkarken, kendi içindeki şiddeti de yenmek için harcadığı olağanüstü çaba birkaç kez psikiyatri kliniğine girerek yoğun bir tedavi görmesine neden oluyor. Parçalanmış kimliği onu başka kültürlerle ve dinlere de yönlendiriyor, uzak doğu kültürüne merak sarıyor, Japonya'ya gidiyor ve uzun yıllar orada kalıyor. Yer yer anlattıklarının ağırlığını kesen humor anlayışı okuyucuyu da rahatlatıyor. Bu bağlamda çeşitli kültürler arasında yaptığı karşılaştırmalar da hoş. Sözelimi Mısır'da humor çok gelişmiş, insanlar çok güç dönemlerde bile güler yüzlüler ve esprili anlayışlarını sürdürebiliyorlar. Ancak yas tutma ve hüzün kültürü gülmece kültürü kadar gelişmemiş olduğundan cenazelere genellikle parayla tutulmuş

ağlayan kadınlar eşlik ediyor. Buna karşılık gülmece kültürünün yeterince gelişmemiş olduğu, yoğun bir iş temposu içinde gülmeye zaman bile bulunmadığı Almanya'da her yıl Şubat ayında düzenlenen karnaval eğlencelerinde insanlar bol bol gülere ve eğlenerek kurtlarını dökebiliyorlar. Japonya'da ise bildiğimiz gibi hep bir maske sözkonusu, duyguların belli edilmesi bir tabu... Samad böylece çeşitli kültürlerde oluşan çeşitli ritüelleri karşılaştırarak gözlemlerini yer yer çok esprili bir biçimde gündeme getiriyor. Rousseau'nun "*İtiraf*" ile karşılaştırılan bu yürek yakıcı kitapta özel ve kişisel olanla toplumsal ve politik olan bütünleşerek tanrı arayışı, bireysel ve kolektif kimlik arayışı, din baskısı, şiddet, cinsel kimlik, izolasyon ve yalnızlık, sevgi ve dostluk arayışı gibi konular tüm derinliğiyle işleniyor. Otobiyografisi çıktığında Mısır'da hakkında çıkarılan dedikodulara ve karalamalara karşı babasının olumlu tepkisi de çok etkileyici. Birkaç kez elinden bırakmadan okuduğum bu otobiyografiyi son derecede özgün, içten ve yürekli buluyorum, en hoşuna giden de oğlunun yaşadığı korkunç şiddete ve tüm acılara karşı humor anlayışını yitirmemiş olması. Yıllarca karısını dövmekten çekinmeyen kızlarını sünnet ettirme geleneğine bağlı kalan İmam babanın dönüşümü etkileyici olduğu kadar düşündürücü de.

Hamed Abdel Samad liberal İslam ya da İslam light'ı kabul etmediği gibi İslamda reforma da inanmıyor. Ama Müslümanların küreselleşen bir dünyada günün koşullarına ve gereksinmelerine göre değişebileceğine inanıyor. Öte yandan İslam tartışmalarında bizde olduğu gibi Almanyada da süren kutuplaşmalara eleştiri getiriyor. Örneğin çok kültürlülük savunucuları İslam light düşüncesinden yola çıkarak İslamı bir hoşgörü dini olarak göklere çıkartırlarken Necla Kelek gibi bir çok aydın İslama radikal bir eleştiri getiriyor.

Kadınların sesi

Yıllardır çok kültürlülük adına göçmenlerin kendi içine kapalı kutuplar oluşturdukları gettolara göz yuman Almanya İslamı daha önceki yazılarımda da gündeme getirdiğim gibi gerçekten önemli bir sorun olarak yaşıyor. İslam üzerine kitapçıların vitrinlerini süsleyen yayınlara son yıllarda göçmen kökenli ikinci kuşağın kitapları da eklenmeye başlandı. Bu kitapların içinde en çok şimşekleri üstüne çeken Seyran Ateş ve Ayaan Hirsi Ali'nin kitaplarının yanı sıra Necla Kelek'in birkaç yıl önce çıkan "*Yabancı Gelin*"i oldu.

Somali kökenli yazar Ayaan Hirsi "*Kafir*" adıyla Türkçeye çevrilen yayımlandıktan sonra da tepkilere yol açan çok çarpıcı otobiyografisinde din adına yapılan haksızlıkların mücadelesini büyük bir cesaretle anlatıyor. Somali'de kalabalık bir kabileden aşırı Müslüman bir aile içinde yetişen Ayaan Hirsi'nin küçük bir kızken sünnet edilişinden zorla evlendirilmeye değin süren fırtınalı yaşamı Hollanda'ya kaçışıyla birlikte farklı bir evreye giriyor. Orada Siyasal Bilimler okuyor ve kendini İslam dininde köklü bir reform yapılması inancıyla kadın mücadelesine adıyor. Kitabı çıktıktan sonra özellikle Müslüman çevrelerin tepkisini çekiyor. Theo van Gogh'la birlikte yaptığı *İtaat* adlı filminden ve Theo'nun fanatik bir Müslüman tarafından öldürülmesinden sonra hayatı öylesine tehlikeye giriyor ki Amerikaya kaçıyor.

Almanya'daki göçmen kökenli yazar ve sosyolog Necla Kelek ise "*Yabancı Gelin*" kitabında dinsel gele-

nekler üzerinde dururken özellikle Türkiyeli kökenli-lerin kendi aralarında yaptıkları evliliklere dikkati çekerek Türkiye'den getirilen ithal gelin sorununu gündeme getiriyor. Kitabında hem kendi yaşamından örnek getirerek türlü engellerle dolu özgürleşme sürecini anlatıyor hem de Türklerin yaşadıkları yerleşim bölgelerinde yaşayan kadınlarla yaptığı çeşitli söyleşilerden yola çıkarak onların sorunlarını birinci elden gündeme getiriyor. Amacı yaşama ve kendine insancıl bir yaşam alanı oluşturma hakkının çağdaş bir demokrasi anlayışı içinde her tür kolektif, kültürel, dinsel, ideolojik kimliğin ötesinde sonuna değin korunması ve savunulması. Bu amaç çerçevesinde üzerinde haklı olarak durduğu temel nokta da, gelenekler kısırcasına kısırılmış olan kadınların sorunlarına çok kültürlü toplum anlayışının hiç bir çözüm getirememesi.

Necla Kelek'in üstünde durduğu ithal gelin sorununu Duisburg-Essen Üniversitesi'ndeki üçüncü kuşak göçmen kökenli öğrencilerimle birlikte Köln'de göçmen kadınlara bir tiyatro oyunu çerçevesinde sergilemiştik. Augusto Boal'in Ezilenlerin Tiyatrosu yöntemiyle sergilenen bu katılımcı oyuna izleyici kadınların ağlayarak gösterdikleri yoğun duygusal tepki, yaşamlarında ilk kez sorunlarını, acılarını, ezilmişlik-

lerini gündeme getirebilmeleri ve bu bağlamda oyun aracılığıyla yapıcı bir çözüm arayışına girmeleri hepimizin üzerinde unutulmayacak bir iz bırakmıştı. Gerçekten de Avrupa'nın göbeğindeki gettolarda yaşayan kadınların, özellikle de kız çocukların sorunları diz boyu. Sorunu azıcık deşmeye başladığınız anda, dibi açık bir kuyunun içine çekiliveriyorsunuz. Görücü usulü ithal evliliklerle başlayan töre cinayetlerine değin uzanan çağdışı değerler sisteminde kadın erkek ayrımcılığı had safhada yaşanarak erkek egemen sistem etkisini yoğunluğuyla sürdürüyor.

Kutuplaşmalar

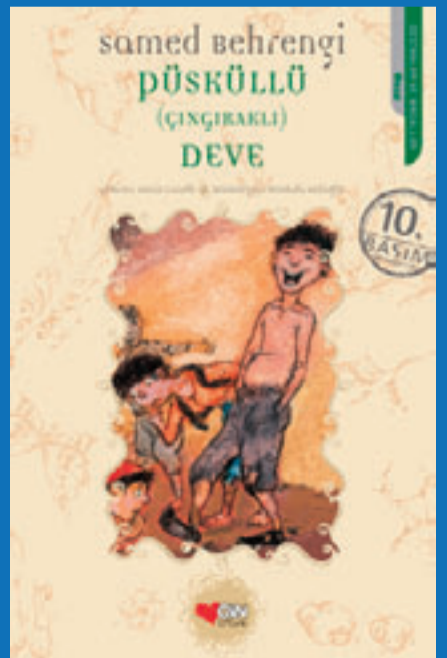
Şaşırtıcı olan tıpkı bizdeki gibi Almanya'da da İslamı odak noktası yapan kutuplaşmaların oluşması. Bir kesim çok kültürlülük adına İslam kimliğini savunup temel sorunları görmezden gelmekte ısrarla direnirken, bir başka kesim de bütün sorunların kaynağını İslamda görüyor, ve bu dinden olanların entegrasyon sorunları yaşadığını vurguluyor. Almanya'da İslama bayrak açmış tutucu bir hıristiyan çevre de bundan fazlasıyla yararlanıyor. İşte tam bu noktada oluşan kutuplaşmaya siyasetbilimci ve yazar Hamet Abdel Samet karşı çıkıyor ve sorunların bü-

tüncül bir bakışla çok daha ayrıntılı bir biçimde savunulması gerektiğini savunuyor. Nitekim çok haklı olarak vurguladığı gibi Almanya'da yaşayan Mısır kökenli bir doktor Müslüman olmasına rağmen hiçbir entegrasyon sorunu yaşamazken, Doğu Almanya kökenli bir işsiz büyük sorunlar yaşayabiliyor. Yani sorunun sosyal boyutu da çok önemli.

Aslında sadece dini değil cinsiyet ayrımcılığını ve ekonomik eşitsizliği de temel alan ve bu sorunların ciddi biçimde üstüne giden bir yaklaşım farklı kutuplardaymış gibi görünenlerin bir çok noktada buluşmasına yol açabilirdi. Sonuçta tüm dinler ve gelenekler erkek egemen düzenin uzantıları. Bunun altında en çok ezilenler de toplumun en alt katmanındakiler oluyor. Bizde bilindiği gibi bu tür yıpratıcı polemikler zaman içinde kutuplaşmalara yol açtı. Önemli olan tür kutuplaşmaları aşarak her tür dinsel ve ortak kimliğin ötesinde bireyin temel haklarına sahip çıkmak doğrultusunda yapıcı çözüm üretebilmek. Bu noktada çok kültürlülük adı altında herkes kendi yağında kavrulmalı gibi bir göreceliği savunan bir anlayışın yetersizliği de çok açık.

Samed Behrenği

Samed Behrenği (1939-Tebriz/31 Ağustos 1967-Aras Nehri), Azeri asıllı İranlı öğretmen ve çocuk öyküleri ile halk masalları yazarı-derleyicisi.

Avrupa'yı İslam'dan korumak amacıyla ortaya çıkan Pegida (*Patriotische Europäer Gegen die Islamisierung des Abendlandes*/Batı Ülkelerinin İslamlaştırılmasına Karşı Vatansever Avrupalılar) bu amacına ulaşabilmek için bol bol gösteriler düzenliyor. Ekim ayından beri Dresden kentinde her pazartesi "Gezinti" adıyla bir araya gelen Pegida sempatizanları, kent içinde tur atıp, İslamcı terör tehlikesine dikkati çekiyorlar. Önceleri sayıları 150 kadar olan göstericiler iki ayda neredeyse yüz katı büyüme gösterdiler. Son günlerde "Gezintiye" 15 bin Pegida sempatizanı katıldı.

Zeit gazetesinin online versiyonu tarafından yapılan bir araştırmada Almanya'da halkın %73'ü ülkenin radikal İslamcı tehditle karşı karşıya bulunduğu iniyor. Halkın %59'u ülkeye çok fazla mültecinin kabul edildiğini düşünüyor. Radikal İslam'a yönelik korkunun kaynağında ise, IŞİD'in Ortadoğu'daki kanlı eylemleri yatıyor.

Sadece Ortadoğu'da yaşananlar değil, Almanya'da da Selefilere bazı etkinlikleriyle bu korkunun büyümesine yol açıyor. Örneğin, Eylül ayında Wuppertal'de ortaya çıkan "*Şeriat Polisleri*" gibi.

"Basın da sorumlu"

Medya konusunda uzman psikolog Jo Groebel'e göre basın konuyu manşetlere taşıyınca İslam korkulan bir olguya dönüştü. İnsanlar İslamiyet ile terör örgütleri arasında ayırım yapamayacak hale getirildi. Ve uzmana göre İslam karşıtı gösterilere katılanların endişelerini anlamak yerine, bu kişilere aşırı sağcı damgası vurdu.

Protestolar üzerine araştırma yapan Dieter Rucht ise, Pegida'ya katılan-

ların tamamının İslam korkusuyla hareket etmediğini söylüyor. Rucht, "Birçok Batı eyaletlerinde 10-15 yıldır süren yaygın bir endişe var. O da gelecek korkusu. İşini kaybetme, ekonomik sıkıntıya düşme gibi. İnsanları artan kiralar korkutuyor. Emekli aylıklarını alıp alamayacaklarını bile bilmiyorlar. Bu durum siyasete duyulan güveni zedeliyor. Bu yüzden de seslerini duyurmak istiyorlar. Sokağa bu nedenle çıkıyorlar. Kendilerini göstermek, ifade etmek istiyorlar. Basının Pegida'ya gösterdiği büyük ilgi nedeniyle de kendilerini güçlü hissediyorlar" dedi.

Pegida=Dürüst İnsanlar?!

Birlik partilerinin küçük ortağı Hristiyan Sosyal Birlik'in (CSU) İç Politika Sözcüsü Stephan Meyer, sosyal demokrat Adalet Bakanı Maas'ın gösterileri utanç verici olarak nitelendirmesini eleştirdi. Meyer, sokağa çıkan insanların dürüst insanlar olduklarını ve dürüst gerekçelerle eylemlere katıldıklarını savundu. Almanya Federal İçişleri Bakanı, CDU mensubu Thomas de Maizière, aralarında "sorunlu unsurlar" bulunmasına rağmen Pegida gösterilerine katılanların birçoğunun günümüzde geçerli endişeleri dile getirdiğine dikkat çekti. Almanların bir kısmının kendilerini ülkesinde yabancı gibi hissettiğini ortaya koyan bir araştırmayı örnek gösterdi.

Merkel ise, yeni yıl konuşmasında şunları söyledi: "Şimdi de aynı slogan kullanılıyor ('Biz Halkız'). Aslında onlar bu sloganla 'Siz ten renginiz ve dininiz nedeniyle bize ait değilsiniz' demek istiyorlar. Soğuk kalplerinde nefret taşıyanların çağrısına uymayın, gösterilerden uzak kalın."

Almanya'nın Gündemi

Üç Türk Casusluktan Tutuklandı

Almanya'da üç Türk, casusluk suçlamasıyla gözaltına alındı. Savcılık iddianamesinde üçlü, "bir Türk istihbarat servisi için çalışmakla" suçlanıyor.

19 Aralık 2014

Almanya'nın Hessen ve Kuzey Ren-Vestfalya eyaletlerinde üç Türk vatan-dışı casusluk suçlamasıyla gözaltına alındı. Karlsruhe'de bulunan Federal Başsavcılığın iddianamesinde, üçlünün 'bir Türk istihbarat servisi için çalıştığı' belirtiliyor.

Başsavcılık açıklamasına göre 11 Kasım tarihli tutuklama emrine dayanarak 58 yaşındaki Muhammed Taha G. ve 33 yaşındaki Göksel G. çarşamba günü Almanya'ya girişlerinde Frankfurt Havaalanı'nda, 58 yaşındaki Ahmet Duran Y. ise Kuzey Ren-Vestfalya eyaletindeki evinde gözaltına alındı. İddianamede Muhammed Taha

G.'nin, diğer iki zanlının istihbarat faaliyetlerinde yönetici konumunda bulunduğu ve talimatı üzerine Göksel G. ve Ahmet Duran Y.'nin Almanya'da yaşayan Türkler ve kuruluşlarla ilgili bilgi toplayıp Muhammed Taha G.'ye ilettiği belirtiliyor.

Rheinland-Pfalz Eyalet Emniyet Teşkilatı'nın Federal Başsavcı yönetiminde konuyla ilgili başka kriminal soruşturmalar da yürüttüğü bildirildi.

Sorgularının ardından mahkeme tarafından tutuklanarak cezaevine konularına karar verilen zanlılar, soruşturma süresince tutuklu kalacak.

Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda gazetecilerin konuya ilişkin sorusu üzerine Almanya'da 3 Türk'ün casusluk iddiasıyla yakalanmalarına ilişkin bilgi verdi.

Çavuşoğlu, "bu kişilerin Milli İstihbarat Teşkilatı (MIT) ya da Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTBA) ile bir bağı olmadığını" söyledi. Alman makamlarının Türkiye'nin ilgili başkonsolosluğuna bilgi verdiğini ifade eden Çavuşoğlu, başkonsolosluğun süreci takip ettiğini, kendilerinin de durumu yakından izlediğini kaydetti.

(Casus/Ajan: Alm. Agent, İng. spy, Fr. espion.)

CSU: "Göçmenler Evde Almanca Konuşmalı"

Hristiyan Sosyal Birlik Partisi Genel Sekreteri Andreas Scheuer, Nürnberg'deki Parti Kongresi'nde gündeme alınması için "Kim Almanya'da yaşamak istiyorsa, kamuya açık yerlerde ve aile içinde Almanca konuşmalıdır" ifadesini içeren bir önerge ortaya attı.

Bayerische Rundfunk'a (BR) göre önergede şöyle deniliyor: "Burada devamlı kalmak isteyenler, kamuda ve ailede Almanca konuşmalı. Toplumsal bir arada yaşam, herkesin aynı dili konuşmasıyla sağlanır. Bu nedenle her göçmenden Almanca dilini öğrenmesi

beklenmelidir."

CSU Genel Sekreteri'nin bu önergesi geniş çaplı bir tartışmaya yol açtı.

Frankfurter Rundschau, önergenin saçmalığını anlatmak için şu kıyaslamada bulundu: "Bu tür girişimler sadece ayrımcı ve ırkçı olarak nitelendirilemez. Bunlar aynı zamanda yalancı ve iki yüzlü girişimlerdir. Yeşiller'in 'haftada bir gün et yenilmesin' şeklindeki teklifini CSU'nun Genel Başkanı Horst Seehofer 'Siyasi partiler ellerini insanların özel hayatlarına uzatma-

sinlar' biçiminde yorumlamıştı."

SPD Bavyera Genel Sekreteri Natascha Kohlen, "Bu saçmalığın gerçek olabilmesi için bir CSU dil polisine ihtiyaç var" dedi. Yeşillerli Eike Hallitzky, "CSU insanların oturma odasına Bavyera bayrağı rengi olan Beyaz-Mavi halı sermesini de şart getirecek" diye dalga geçti. Hristiyan Demakrot Birlik (CDU) Genel Sekreteri Peter Tauber ise, "İnsanların evde Latince mi yoksa Hessen aksanıyla mı konuştuğu siyaseti ilgilendirmez" dedi.